

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vnímaná sociální opora studentů
se zdravotním postižením
na Univerzitě Karlově v Praze**

Vypracovala: **Alice Rytychová, DiS.**

Vedoucí práce: **Mgr. Gabriela Seidlová Málková, Ph.D.**

Praha, 2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byla řádně ocitována a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne:

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Gabriele Seidlové Málkové, Ph.D. a Mgr. Tereze Brumovské za cenné rady, připomínky a doporučení a bezproblémovou spolupráci a komunikaci.

Děkuji své rodině za podporu nejen při zpracování této práce, ale i během celého studia.

OBSAH

1. ÚVOD	6
1.1. Seznámení s předloženou prací	6
2. SOCIÁLNÍ OPORA	7
2.1 Rozsah pojetí sociální opory	8
2.2 Druhy sociální opory	8
2.3 Sociální opora v rámci sociální sítě jedince	9
2.4 Zdroje sociální opory	10
2.5 Vnímaná sociální opora	11
2.6 Výzkum sociální opory a teoretické přístupy	12
2.7 Diagnostika sociální opory	15
2.8 Mentoring jako forma sociální opory	16
2.9 Motivace sociálního chování a opory	18
2.10 Sociální opora a její vliv na zdraví člověka	19
2.11 Sociální opora a její negativní stránka	21
3. Vymezení studenta se zdravotním postižením na UK	23
4. Vymezení podpory od asistenta při studiu	23
5. Shrnutí teoretické části	24
6. EMPIRICKÁ ČÁST	25
6.1 Cíl a záměr výzkumného šetření	25
6.2 Metoda	25
6.3 Podoba dotazníku	26
6.4 Výzkumné otázky a hypotézy	27
6.5 Výběr vzorku	27
6.6 Charakteristika vzorku	27
6.7 Průběh výzkumného šetření	28
6.8 Reflexe návratnosti dotazníků	29
6.9 Postup a výsledky výzkumného šetření	30
6.9.1 Charakteristika zkoumaného souboru	30
6.9.2 Kdo studentům poskytuje oporu?	31
6.9.3 Hodnocení sociální opory a jejích zdrojů	32
6.9.4 Porovnání první a druhé části dotazníku	44
6.9.5 Hodnocení opory od spolužáků, asistentů při studiu	45
6.9.6 Hodnocení vnímané sociální opory od rodiny a přátel	48

6.10 Rekapitulace výsledků	49
6.11 Hodnocení kvality výzkumu	50
6.12 Etické otázky výzkumu	51
7. ZÁVĚR	51
8. SEZNAM LITERATURY	53
Internetové zdroje	56
9. PŘÍLOHY	58

1. ÚVOD

1.1. Seznámení s předloženou prací

Předložená bakalářská práce se věnuje vnímané sociální opoře, která je zaměřena na studenty se zdravotním postižením na Univerzitě Karlově v Praze. Důvodem výběru tohoto tématu byla skutečnost, že s osobami se zdravotním postižením přicházím během svého zaměstnání do kontaktu a zajímalo mne, jaké jsou jejich zdroje opory, kdo jim pomáhá, kdo je podporuje a na koho se ve svém životě spoléhají. V neposlední řadě byla důvodem touha dozvědět se o tomto tématu více, protože do té doby mi nebyl zřejmý rozdíl mezi oporou a podporou a myslím, že ani širší veřejnost si není těmito pojmy zcela jista. Podle psychologického slovníku je sociální podpora „vzájemná výměna informačních, emočních i materiálních zdrojů mezi jedinci na základě jejich osobních vazeb“ (Hartl, Hartlová, 2000), kdežto slovník sociální práce definuje tuto podporu jako „koncept vycházející z představy, že nutnou podmínkou životní spokojenosti a sociální prosperity není pouze osobnostní výbava člověka, ale určitá forma interakce mezi člověkem a jeho prostředím“ (Matoušek, 2003). Opora jako taková však souvisí s našimi vztahy v prostředí, ve kterém žijeme.

Teoretická část nabídne vhled do tématu sociální opory obecně. Uvedeny budou její zdroje, druhy, diagnostika atd. Některé kapitoly jsou si zaměřením podobné, ale pro větší přehled a porozumění je nechávám oddělené. Většina kapitol je opřena výzkumnými šetřeními, která se v odborné literatuře nacházejí. Zdroje jsem hledala jak v české literatuře, tak i v cizojazyčné odborné literatuře, protože se tomu to tématu věnuje podrobněji a komplexněji. Výzkumná část je zaměřena na zjištění vnímané sociální opory studentů se zdravotním postižením na UK, což je také cíl této práce.

2. SOCIÁLNÍ OPORA

„Sociální opora je téma, které integruje mnoho oblastí psychologie: psychologii osobnosti, sociální psychologii, pedagogickou psychologii, psychologii zdraví i pozitivní psychologii“ (Mareš, 2001, s. 4). „První studie, které použily pojem sociální opory, se objevily na počátku sedmdesátých let 20. století. K sociální opoře se přistupuje zde dvou hledisek: širší ji ztotožňuje s pojetím osoby v prostředí nebo psychosociálních zdrojů, užší s copingovými strategiemi“ (Uphold, 1991, Kovařík 2001, cit in Baštecká, 2005, s. 85). Tento jev existoval samozřejmě i předtím, ale pod jinými názvy a označeními. Mareš (2001) uvádí, že svůj podíl ohledně seznámení veřejnosti s tímto pojmem, mají tři autoři: Caplan (1974), Cassel (1976) a Cobb (1976).

Sociální oporu vymezuje řada odborníků různě. Někteří výzkumníci se spoléhají na to, že obsah pojmu je možné vnímat intuitivně a nezabývají se jeho definováním. Většina autorů se však shoduje na tom, že sociální opora představuje podstatný pilíř duševního a tělesného zdraví. Např. Psychologický slovník ji definuje jako „vztahovou oporu v prostředí, v němž člověk žije. Rovněž zvyšuje odolnost vůči stresu a chuť přežít i životní prohry a krize.“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 374).

„V rámci koncepce sociální směny může být sociální opora definována jako probíhající transakce zdrojů mezi členy sociální sítě s explicitním, nebo implicitním cílem posílení či podpoření pocitu pohody či dobrého naladění“ (Šolcová, Kebza, 1999).

Kitamura a spol. ve svém pojednání o vnímané sociální opoře nejprve obecně uvádějí, že „sociální podpora je jedním z klíčových konceptů v psychiatrii a psychologii pro porozumění mnoha aspektů duševního zdraví“ (Kitamura, 1999). V návaznosti na specifika funkce sociálních vztahů zmiňuje Barreru, který roztřídil sociální oporu na vnímanou sociální oporu a obdrženou (přijímanou) sociální oporu. Vnímaná sociální opora je popsána jako vjem jedinců, kdy by podpora mohla být k dispozici, pokud by ji chtěli využít. Jedná se tedy o subjektivní hodnocení dostupnosti budoucí opory. Na druhou stranu obdržená nebo přijímaná opora je skutečná opora lidem, kterou nedávno obdrželi, když ji potřebovali. Jedná se tedy o objektivní posouzení existence podpory v minulosti. Vnímaná podpora potom dle Kitimury souvisí s lepším duševním zdravím, zatímco obdržená opora souvisí s duševní onemocněním. Trochu odlišně a jednodušeji s těmito dvěma pojmy zachází Křivohlavý, kdy rozlišuje poskytovanou sociální oporu jako vše, „co je dané osobě určeno, a přijímanou sociální oporu jako to, čeho se dané osobě skutečně dostane,“ (Křivohlavý, 2001). Dále uvádí, že je třeba odlišovat to, co daný jedinec v nouzi očekává, že mu bude prostřednictvím sociální opory

poskytnuto, od toho, co tento jedinec vnímá, že skutečně touto oporou získal. „To znamená, že očekávaná sociální opora je výsledkem jeho reflexe sociálního prostředí, případně až reflexí vztahů lidí (v osobní sociální síti dané osoby) k němu samému. Jde o míru osobního přesvědčení daného člověka o tom, že je druhými lidmi přijímán (akceptován), že si ho váží, že ho mají rádi nesobeckou láskou a že jsou ochotni v případě potřeby něco pro něho udělat“ (Schwarzer a Leppin, 1991, in Křivohlavý, 2001, s. 96).

2.1 Rozsah pojetí sociální opory

Sociologicko-psychologické paradigma nám umožňuje nahlédnout do širšího pojetí sociální opory. Jedná se o makroúroveň, mezoúroveň a mikroúroveň sociální opory. Na makroúrovni jde o „celospolečenskou formu pomoci potřebným“ (Křivohlavý, 2001, s. 95). Tím je myšlena zejména sociální podpora ve smyslu sociální a ekonomické pomoci, ale i pomoc, která jde za hranice státu. Mezoúroveň nejčastěji označuje pomoc a podporu určité skupiny jejímu členovi nebo i jedinci, který do ní nepatří. Pomoc a podpora rodiny a nejbližších je charakterizována mikroúrovni.

Dále se lze v psychologické literatuře setkat s různými hledisky sociální opory. Křivohlavý (1999, s. 109) se zmiňuje o třech pojetích. První vychází ze sociologických představ o sociální síti, druhé z aktů poskytování a přijímání pomoci v sociální interakci a poslední pojetí vnímá sociální oporu jako přijímatele viděné pomoci od druhých. Těmto přístupům se budu věnovat dále podrobněji.

2.2 Druhy sociální opory

Dělení sociální opory z hlediska jejích druhů lze uvést např. z hlediska psychologie, kdy J. Křivohlavý (1999) popisuje celkem čtyři druhy pomoci. Jedná se o instrumentální oporu, kdy člověk velice věcně z vlastní vůle pomůže a podpoří druhého člověka. Informační opora poskytuje potřebné informace člověku a pomáhá mu zorientovat se v určité situaci, do které se dostal. V emocionální opoře se snažíme druhému pomoci svou empatií a laskavým přístupem. A nakonec cílem hodnotící opory je posílit u člověka pozitivní sebevědomí a sebehodnocení.

Trochu jiný pohled na typy opory popisuje P. Dolan (2006). Za hlavní typy sociální opory považuje konkrétní oporu, která zahrnuje praktické činnosti pomoci mezi lidmi. Dále jde o podpůrné poradenství, které může být dlouhodobějšího charakteru a snaží se často pomoci v rámci rodiny a zajistit útěchu a pohodu spíše než samotnou radu. Stejně jako u Křivohlavého autor zmiňuje i emocionální a hodnotící oporu, ale ta má zde jiný význam, kdy se zaměřuje na to, jak si jedna osoba cení a informuje druhé na základě osobního hodnocení. Při vytváření konceptu a měření fenoménu sociální opory bylo Ch. Tudym (1985; in Šolcová, Kebza, uhsl.wz.cz/elearning/3ZSsopora.doc) navrženo 5 dimenzí.

- 1) Směr sociální opory vyjadřující možnost, že sociální opora může být poskytována nebo přijímána
- 2) Uspořádání sociální opory umožňuje rozlišovat mezi dosažitelnou a právně, ze zákona stanovenou sociální oporou
- 3) Třetí dimenzí je rozlišení mezi popisem (tj. popis jak podpůrných, tak protipodpůrných jevů, aktů a situací) a hodnocením (poskytuje satisfakce nebo pozitivní hodnocení)
- 4) Obsah
- 5) Síť neboli zdroje sociální opory obsahuje šest hlavních komponent (kategorií): rodina, blízcí přátelé, sousedé, spolupracovníci, komunita, profesionálové (modifikovaně Ch. Tudy, 1985; in Šolcová, Kebza, uhsl.wz.cz/elearning/3ZSsopora.doc).

Zajímavý je návrh dělení sociální opory podle Laireitera a spol. (in Šolcová, Kebza, uhsl.wz.cz/elearning/3ZSsopora.doc), který dělí sociální oporu na poskytující zpětnou vazbu, na poskytující vedení a na oporu, která napomáhá při socializaci jedince.

2.3 Sociální opora v rámci sociální sítě jedince

Sociální síť hraje v pojetí sociální opory klíčovou roli. Obecně vymezuje pojem síť sociálních vztahů Psychologický slovník, který k tomu udává, že je „tvořená užší i širší rodinou, přáteli, spolupracovníky a známými. Zahrnuje vztahy povrchní i důvěrné. Obecně platí, že čím více je síť omezená nebo chybějící, tím větší je možnost poruchy duševního zdraví“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 538). Podobně vymezuje sociální síť Křivohlavý, ale dodává, že jde o skupinu lidí, od kterých můžeme očekávat případné poskytnutí určité pomoci. I na vliv sociální sítě na sociální oporu byla provedena řada studií. V těchto

výzkumech bylo zjištěno, „že je to zřejmě kvalita sociální skupiny, co hraje roli v určování míry sociální opory mezi členy skupiny. Dostáváme se tak k otázce definování kvality sociální skupiny. Ta je často řešena zdůrazňováním reciprocitu a emociální intenzity vztahů, případně multidimenzionality mezilidských vztahů“ (Křivohlavý, 1999). Studie dále prokázaly, že z hlediska sociální opory jsou pro člověka nejdůležitější právě ty osoby, které jsou mu nejbližší, a které patří do nejnítěnějšího okruhu jeho přátel.

Pojem sociální síť, který je používán k popisu sociálních vazeb mezi lidmi, „byl poprvé použit zřejmě Barnesem v roce 1954 při výzkumu sociálního chování na vzorku norské populace, žijícím na ostrově, přičemž východiskem pojmu byla analýza vazeb utvářejících se mezi členy této komunity“ (Šolcová, Kebza, uhsl.wz.cz/elearning/3ZSsopora.doc). Dle Šolcové a Kebzy označil Ch. Tardy (1985) sociální síť za hlavní zdroj sociální opory, zahrnující jednotlivé kategorie, jejichž prostřednictvím se působení sociální opory realizuje. Sociální síť může vzhledem ke člověku působit pozitivně, negativně nebo i indiferentně. Strukturu sociální sítě lze charakterizovat pomocí její hustoty, reciprocitu, stabilitou v čase, stejnorodostí a podle složení různých měřítek, jako je věk, pohlaví, profese atd. Tito autoři uvádějí popis sociální sítě od Sarasona, který chápe sociální síť a vztahy k druhým, „jako tradičně projektivní faktory životní spokojenosti, snižující pravděpodobnost, že prožívaný stres povede k horšímu zdraví“ (Sarason, in Šolcová, Kebza, 2003, s. 221).

Cohen k tomu dodává, že „význam sociálních vztahů v léčbě nemocí a udržování zdraví a pohody přitahuje k sobě pozornost vědců a lékařů napříč velkým počtu lékařských oborů. Plánované studie obyvatel zjistily spojení mezi mírou mezilidských vztahů a úmrtností, duševní a fyzické morbiditou, a adaptací a zotavením z chronické choroby“ (Cohen, Underwood, Gottlieb, 2000, s. 3).

2.4 Zdroje sociální opory

Se sociální sítí jedince úzce souvisejí zdroje sociální opory. Odborná literatura poskytuje obdobný popis těchto zdrojů. Dobré shrnutí lze najít např. u A. Abbey, která uvádí, že „sociální opora může být poskytována jednotlivcům řadou různých lidí, jako je manžel či manželka, děti, rodiče, přátelé, terapeuti, duchovní nebo spolupracovníci. Získání důkladného posouzení toho, kolik podpůrných jedinců přijmout, by vyžadovalo posouzení toho, jak moc zasáhnout a kolik pomoci získají od každého člověka, kterého vnímají, že je tím potřebným“ (Abbey, 1985). Autorka se dále zaměřuje na zdroje opory od lidí, od

některých lidí a od lidí, které jsou danému člověku nejbližší. Každý uvedený přístup reprezentuje jinou hypotézu ohledně vztahů mezi sociální interakcí a pocitem zdraví.

Z hlediska zaměření vnímané sociální opory mladými lidmi je pro účely našeho výzkumu dobré zmínit zdroje, které jsou na tuto konkrétní skupinu zaměřeny. Ačkoli může být sociální opora přístupna prostřednictvím sítě spojující řadu činitelů, P. Dolan uvádí dvě velké hlavní kategorie zdrojů. Jde o neformální a formální zdroje opory. Neformální zdroje opory obecně preferuje většina lidí a je to obvykle první cesta, kterou při určité krizi volí. Poskytují psychologickou a praktickou oporu. „Zatímco neformální podpora je poskytována prostřednictvím rodiny, přátel a sousedů, řada autorů shledala, že členové rodiny tvoří zdaleka největší podíl poskytovatelů opory v sítích respondentů“ (Dolan, 2006, s. 150). Přátelé jsou dalším zdrojem této opory zvláště pro dospívající, a klíčovou roli hraje tzv. pomoc a podpora od vrstevníků. Formálními zdroji jsou v pravomoci daného společenství a oficiální organizace. Podle Dolana několik studií dokázalo, že tento druh zdroje opory je velmi slabý a nestačující, protože vztah k autoritám je v daném věku problematický a je pro něj důležitá kvalita vztahu s pomáhajícím.

2.5 Vnímaná sociální opora

Pro účely této práce a výzkumu je klíčovým pojmem vnímaná sociální opora, která označuje jedincovo subjektivní vnímání, prožívání a hodnocení této opory. Sarasonova definice poukazuje na to, že tento druh opory „je spíše jedincovo generalizované kognitivní hodnocení toho, že je či není podporován, že mu je či není pomáháno, než jedincova reflexe reálně probíhajícího chování“ (Mareš, 2002, s. 82). Specifický pocit akceptování, který jako pojem je odvozen od teorie připoutání, vzniká již v dětství při každodenní interakci dítěte s těmi, kteří o něj pečují. To ovlivňuje další vývoj dětského chování k dalším lidem v nejbližším okolí. Proto vnímanou sociální oporu ovlivňuje příjemcova osobnost, jako je sebeúcta, přesvědčení o možné kontrole sledu událostí a vztah k druhým lidem, více než poskytovaná pomoc. Mareš dále uvádí, že jde o „jedincem vnímanou pomoc, která má výrazný vliv na pocit pohody/nepohody, neboť jejich vztah je kognitivně a emocionálně zprostředkovan. Vnímaná pomoc může snižovat pocit nejistoty, ohrožení, zatímco poskytovaná pomoc může být interpretována jako vnucování, ponižování a probouzet pocity neschopnosti, nedostatečnosti, závislosti a prohlubovat distres“ (Mareš, 2001). Těmto jevům se bude práce věnovat dále v části o negativních důsledcích sociální opory.

Dále je z řady studií prokázáno, že „vnímaná opora snižuje jedincovy deprese, úzkost, zvyšuje jeho sebeúctu, zvyšuje imunitu, objevuje se u něho méně psychických symptomů, má delší život“ (Ross, Lutz, Lakey, 1999). Právě vztah mezi vnímanou sociální oporou a zvládáním těžkých životních situací lze spatřovat ve třech dimenzích, které jsou uvedeny v přehledové studii Československé psychologie z roku 1999.

- a) „Vyšší míra vnímané sociální opory jako osobnostní charakteristiky může vést k tomu, že se sníží pravděpodobnost vytvoření stresové situace.
- b) Vyšší míra vnímané sociální opory může vést k vytvoření efektivnějších osobních dovedností zvládnutí těžkostí.
- c) Vyšší míra obecné osobnostní charakteristiky sociální opory může vést k tomu, že daná osoba snadněji, případně i dříve požádá druhé lidi o pomoc a bez problémů tuto pomoc přijme“ (Křivohlavý, 1999, s. 115)

Vnímaná sociální opora je obecně řečeno to, když „druzí lidé jsou dosažitelní (k dispozici), a jsou ochotni (touží či přejí si) poskytnout pomoc (asistenci), kdyby to daný člověk potřeboval (Křivohlavý, 1999, s. 110)“. Celková vnímaná sociální opora je přesvědčení osoby „o tom, jaká je kvalita celého souboru sociálních vztahů, které jsou jí k dispozici. Do určité míry je možno považovat vnímanou sociální oporu za určitou formu postoje. Předmětem tohoto postoje jsou druzí lidé v sociální síti dané osoby a jejich vztahy k dané osobě (Křivohlavý, 1999, s. 111)“. Šolcová a Kebza ve svém článku zmiňují tzv. anticipovanou sociální oporu, což je „kognitivní hodnocení dostupnosti či dosažitelnosti pomoci od ostatních (Šolcová, Kebza, 2003, s. 220)“. Je zde předpokládán pozitivní vliv na pohodu a zdraví člověka. Dle Sarasona (in Šolcová, Kebza) ji lze nejlépe charakterizovat jako pocit přijetí, akceptace, který přispívá k percepci sociální opory odděleně od toho, co sociální prostředí kolem člověka právě nabízí.

Zde je nutné poznamenat odlišnost a určitou nuanci se získanou sociální oporou, která znamená faktickou „pomoc, již se jedinci skutečně dostalo, je založená na konkrétní zkušenosti ve specifické situaci“ (Šolcová, Kebza, 2003, s. 221).

2.6 Výzkum sociální opory a teoretické přístupy

V naší i světové literatuře vznikla během posledních 30 let řada studií a výzkumů, které se zabývaly měřením různých forem a druhů sociální opory. V ČR vydal první ucelený svazek

studií J. Mareš (1999) spolu se svým odborným týmem. Tyto studie se však spíše věnovaly výzkumu sociální opory u dětí a dospívajících v náročných životních situacích, jako je zvládání dětské bolesti a zátěžových situací. Řadu uvedených výzkumů lze však s eventuálními modifikacemi aplikovat i na dospělé populaci.

Česká literatura vychází převážně ze dvou přístupů, kdy „první vychází spíše ze sociologického paradigmatu sociální směny a je založen především na vlastním taktu sociální interakce a studiu okolností jejího pozitivního a negativního ovlivňování, druhý usiluje o výklad podstaty sociální opory v kontextu psychologicko-medicínských modelů zvládání stresu či tlumení jeho negativních důsledků pro zdraví“ (Šolcová, Kebza, 1999). Možnost třetího směru uvádí J. Křivohlavý (1999) podle toho, zda aspekty výzkumu zdůrazňují sociologické, sociálně interakční nebo subjektivně vnímané pomoci od druhých.

Sociální oporu můžeme vymezit i podle určitých druhů výkladů a teorií. Křivohlavý (2001) se zabývá sedmi teoriemi podle různých hledisek, kterým se věnují studie s odlišnými nástroji zkoumání. Uvádí teorii připoutání, ve které jeden člověk je k druhému připoután trvalou vazbou a z tohoto vztahu plyne i lpění jeden na druhém. Nejvýrazněji lze tuto teorii vnímat u vztahu matky a dítěte, ale i mezi sourozenci. Pro naše účely je vhodné zmínit teorii podpurných sociálních vztahů. Výzkumy se v této oblasti zaměřují určení míry pomoci, hloubku vzájemných vztahů a míru mezilidských konfliktů. Gottlieb a spol. (2000) v rámci této teorie uvádějí měření vnímané sociální opory prostřednictvím dotazníků od Pierce a Sarasona tzv. Inventář kvality vzájemných vztahů (Quality of relationships inventory) a dotazník Míra sociálního zaopatření (Social provisions scale) od C. E. Cutrony, který měří zabezpečení sociálních vztahů a přizpůsobení se stresu, patří mezi tzv. multidimenzionální inventáře. Přehledně předkládá Gottlieb (2000, s. 99) tabulku možných měření vnímané sociální opory a kromě uvedeného inventáře dělí studie do několika kategorií: krátká jednorozměrná měření, krátká smíšená měření, inventáře založené na propojení, výzkumy zaměřené na děti, dospívající a obsáhlá měření skryté a rozptýlené podpory. Do poslední kategorie patří Sarasonův dotazník sociální opory (Social support questionnaire SSQ), „který byl ovlivněn Bowlbyho teorií připoutání autorovou teorií smyslu přijetí. Tento nástroj byl aplikován do řady metodologických studií, kde byl zahrnut vzájemný vztah s měřením další opory a s měřením osobnostního charakteru a byl využit ve studiích se značně velkým výběrem vzorků. Tento dotazník má jako komplexní měření vnímané opory náležité výsledky“ (Cohen, Underwood, Gottlieb, 2000, s. 104). Dotazník tak využívá kvantitativní i kvalitativní data a zjišťuje, které osoby respondenti považují za svou sociální oporu.

Obsahuje celkem 27 položek a kromě této verze existuje i kratší o šesti položkách, který je označen SSQ6 a byl vyhotoven přímo autorem původního SSQ I. Sarasonem a jeho týmem. Tuto kratší část přeložil do českého jazyka J. Křivohlavý a často je využívána při zjišťování sociální opory v českém prostředí. Výzkumná část této práce je, kromě jiného, zaměřena právě na porovnání těchto dvou verzí dotazníku z hlediska jeho reliability. Dotazník lze mimo jiné využít „a) k lepšímu poznání sociálního zázemí daného dítěte či dospívajícího (zdravého či nemocného), kdo je mu oporou a kolik lidí patří do souboru těch, kteří danému dítěti takovou oporou jsou, jak moc tato opora danému jedinci pomáhá (jak je s ní spokojen); b) k poznání celého sociálního zázemí dětí či dospívajících; c) k poznání potřeb, doplnění či posílení sociální opory u dětí a dospívajících, ať už jsou zdraví či nemocní (např. diagnózou sociální deprivace)“ (B. Koukola, E. Ondřejová; in Mareš 2001, s. 126).

Pro měření sociální opory je pro účely této práce rovněž důležitý dotazník tzv. CASSS (The child and adolescent social support scale), který vytvořil Ch. Malecki, M. Demaray a S. Elliott z Illinoiské univerzity. Dotazník byl přeložen do češtiny s názvem Dotazník sociální opory pro děti a dospívající a modifikován v roce 2002 D. Komárkem, E. Ondřejovou a J. Marešem. Tato verze má celkem 60 otázek, na rozdíl od původní verze se 40 otázkami, které jsou rozděleny do pěti subškál sociální opory, které jsou uvedeny podle jednotlivých poskytovatelů opory (rodiče, učitelé, spolužáci, nejbližší přátelé a ostatní osoby ve škole. Každá otázka poté zaznamenává čtyři možné typy sociální opory, jako je emocionální, informační, hodnotící a instrumentální opora. Respondenti mají k dispozici šestistupňovou škálu ohledně využití té či oné opory, a na třístupňové škále je prostor pro vyznačení ohledně důležitosti této opory. Zajímavé jsou výsledky výzkumu Koukoly a Ondřejové, kteří použili výše zmíněnou metodu při svém šetření na studentech gymnázia. Zjistili, že „adolescenti v tomto období přijímají nejčastěji oporu od kamarádů, rodičů a spolužáků. U kamarádů a přátel převažoval instrumentální typ sociální opory, u kamarádů/kamarádek či přítele/přítelekyně, ale i spolužáků/spolužaček opora emoční, kdežto učitelé a ostatní lidé poskytovali především oporu informační“ (In Snopek, Hublová, 2008, s. 501). Významnější pro chlapce než pro dívky je vnímaná sociální opora od jejich rodičů, ti také více vyhledávali oporu od spolužáků a od ostatních lidí ve škole. Obecný trend je dle těchto autorů spatřován v tom, že klesá důležitost sociální opory od rodičů a roste poptávka po opoře směrem k vrstevníkům, zvláště k přítelkyni nebo příteli.

P. Dolan shrnuje, že „teorie sociální podpory vychází z rozsáhlých výzkumů pro jasné určení druhů a kvality vztahů, která poskytuje podporu způsobem, který může být výstižně prokázán a snadno porozuměn“ (Dolan, Calavan, Pinkerton, 2006, s. 15).

2.7 Diagnostika sociální opory

Diagnostikovat sociální oporu mohou především profesionálové, jako jsou psychologové, pedagogové, speciální pedagogové, sociální pracovníci, zdravotníci, teologové atd. Některé metody mohou využít i neprofesionálové, rodiče, dobrovolníci, vrstevníci a další nejbližší. Zde se může jevit paralela s neformálními a formálními zdroji opory, jak jsou zde v práci rovněž uvedeny.

Diagnostika sociální opory vychází různých teoretických přístupů, z nichž některé jsou zmíněny v kapitole výše. Diagnostikování této problematiky není snadnou záležitostí, ať už právě z hlediska mnoha užívaných přístupů nebo spojením s řešením mnoha diagnostických problémů. Dle J. Mareše lze sociální oporu diagnostikovat prostřednictvím řady metod, jako je např. pozorování, rozhovor, analýza produktů, dotazníky nebo kombinováním těchto metod. Nástroje lze také dělit na kvantitativní, které „se soustřeďují na počet a strukturu sociálních vztahů jedince v rámci rodiny, přátel, sousedů, známých, spolupracovníků, ale také spolupacientů, ošetřujícího personálu atd. Zajímají se o počet individuálních vztahů a složitost sociální sítě, do níž je jedinec zapojen, a kvantifikují zjištěné údaje“ (Mareš, 2001). V rámci kvalitativních nástrojů je zjišťována kvalita vztahů, a zda jde o reciproční nebo jednosměrnou pomoc. Kvalita sociální opory dokazuje větší pocit pohody člověka, lepší duševní zdraví, zvládání nemoci a chuti do další etapy života. Mareš dále uvádí nástroje specificky zaměřené, globálně zaměřené, zjišťující poskytovanou oporu atd. Pro účely práce jsou nejdůležitější nástroje zjišťující jedincem vnímanou sociální oporu. Tyto nástroje měří, „jak velkou část z této poskytované pomoci jedinec dokáže postřehnout, uvědomit si, jak ji hodnotí a nakolik o ni vlastně stojí“ (Mareš, 2001).

Zajímavý je výzkum a rešerše R. Goodwina z Brunelské univerzity, který porovnává vliv sociální opory v závislosti na identifikačních aspektech, jako je například věk, pohlaví, příjem a zaměstnání v rámci států východní Evropy. „Výsledky naznačily malý, ale podstatný pokles celkové podpory nehledě na věk, tento spád je významně ovlivněn národností a pohlavím. Duševní zdraví také klesá spolu s věkem, s konkrétní oporou, která má největší zprostředkující vliv na souvislost s věkem a duševním zdravím. Tato zjištění jsou diskutována s ohledem na pokračující hospodářský a sociální vliv na obyvatele této oblasti“ (Goodwin, 2006). Autor se zaměřil na čtyři země Rusko, Bělorusko, Ukrajinu a Gruzii, které byly výrazně ovlivněny zhroucením bývalého Sovětského svazu a všechny prošly poměrně

dlouhým a intenzivním obdobím sovětské nadvlády. Role sociální opory ve všech těchto zemích byla do jisté míry paradoxní. Na jedné straně se občané těchto společností spoléhali na oporu příbuzných a dalších neformálních sítí kvůli delšímu přežití, což ovlivnilo strukturu uspořádaného živobytí. Například obyvatelé východoevropských zemí často slučovali domácnosti z finančních důvodů. Ve stejné době, značný společenský pohyb a stresující životní události, které následovaly po rozpadu komunistického systému, přispěly ke štěpení zavedených sociálních sítí.

Vhodné je také zmínit diagnostiku sociální integrace jedince, kterou lze dle Mareše provést prostřednictvím čtyř nejčastějších metod:

- a) diagnostika sociálních rolí, které jedinec zastává (zjišťuje se počet jednotlivých sociálních rolí a z nich plynoucích sociálních vztahů)
- b) diagnostika aktivní účasti jedince na dění (zjišťuje se frekvence, s níž jedinec vykonává určité aktivity)
- c) diagnostika sociální integrovanosti jedince tak, jak ji vnímá on sám (zjišťuje se, v jakém rozsahu je podle přesvědčení jedince on sám zapojen do určité sociální struktury, nakolik se identifikuje s určitým společenstvím lidí a se svou sociální rolí v něm)
- d) komplexní diagnostika (zahrnuje pohledy na sociální vztahy jedince, jeho účast na fungování určité komunity, četnost jeho kontaktů s rodinou, příbuznými a přáteli)“ (Mareš, 2001, s. 33–34).

2.8 Mentoring jako forma sociální opory

Laická veřejnost se s pojmem mentoringu zatím seznamuje a postupně ho objevuje. Termín mentor a mentorování má totiž spíše negativní konotaci, která může evokovat např. mravokárce. Správně ho ale vystihuje „blízký, individuální mezigenerační vztah staršího, zkušenějšího mentora, který má zájem předat své zkušenosti a vědomosti mladšímu, méně zkušenému chráněnci. Mentoring přináší osobnostní, vědomostní a sociální rozvoj chráněnce a je součástí procesu neformálního vzdělávání“ (DuBois, 2005; in Brumovská, Seidlová Málková, 2010). Častěji je spojen s podporou dětí a dospívajících v určité fázi života. Z pojetí mentoringu jako formy sociální opory vychází i empirická část této práce. DuBois uvádí, že v literatuře lze najít rozdíl mezi přirozenými mentory, kteří se nacházejí v rámci běžných vztahů mezi mladými, rodinou, přáteli, sousedy atd., a dobrovolnými mentory, kteří přicházejí do života mladých prostřednictvím komunitních programů. Pro účely této práce a

pro podporu její výzkumné části je velmi vhodná definice přirozeného mentora od Zimmermana, kterou uvádí DuBois ve svém článku a vychází z autorovy studie. Přirozený mentor je zde uveden jako „osoba, na kterou se můžeme obrátit pro podporu a radu, nebo pokud potřebujeme provést důležité rozhodnutí, nebo kdo nás inspiruje dělat to nejlepší“ (DuBois, 2005, s. 135).

Z výše uvedeného vyplývá, že mentoring má nejen úlohu někoho něco naučit, ale má i svou stránku sociální, která je charakterizována úzkým bezprostředním osobním vztahem. „V didaktické sociální interakci, kterou mentorování bezesporu je, se hovoří o dvou rolích: o roli mentora jako poskytovatele sociální opory a o roli příjemce sociální opory“ (Křivohlavý, 2003). Mentor je tak nejen důvěrníkem, ale je zároveň modelem, vzorem toho, jaký by člověk mohl být. Ze současných sociálně-psychologických studií podle Křivohlavého vyplývá, že mentorováním se rozumí dočasná forma pomoci a pro ty děti či dospívající, kteří v určité době svého života potřebují sociální oporu, ale z přirozených zdrojů se jim této sociální opory z nějakého důvodu nedostává. Například když chráněncem pochází z neúplné nebo nefunkční rodiny či se nachází ve stadiu radikální vývojové změny nebo někdo z blízkých chráněnce zemřel. „Obecně se o této situaci potřeby pomoci hovoří jako o deficitu sociální opory a o intergeneračních programech pomoci zcela konkrétní formy sociální opory“ (Křivohlavý, 2003).

M. Barerra se ve svém článku věnuje teoriím sociální opory, které mohou hrát zásadní roli v praxi a ve výzkumu mentoringu. „Není zde jediná, jednotná formální teorie sociální podpory, která by mohla vysvětlit celou řadu základních mechanismů mentoringu. Existuje však několik teoretických pohledů, které by mohly napomoci našemu pochopení mentoringu“ (Barerra, in DuBois, 2005, s. 134). Teorie sociálních vztahů, kterou vyslovil Weiss, je složena z následujících složek: vymezení funkcí sociálních vztahů; ztráty, které vznikají, když tyto funkce nejsou součástí společenského života člověka a specifičnost ve funkcích, které jsou poskytovány určitými typy vztahů, jako jsou manželé nebo přátelé. Tento autor rovněž rozeznává pět funkcí sociálních vztahů. Jedná se o emoční a sociální integraci, o příležitost k péči o rodinu, o ujištění o hodnotě a o poskytování pomoci či asistence. Poslední uvedená funkce je využita ve výzkumné části práce. Weiss ve svých výzkumech dokázal, že uvedené funkce vztahů mohou být naplňovány formou mentoringu.

2.9 Motivace sociálního chování a opory

Charakteristiky sociální opory vykazuje motivace jednání. Motivace sociálního jednání je v literatuře často spojena s těmito otázkami: „Proč lidé poskytují nebo naopak neposkytují sociální oporu jedni druhým, případně proč přijímají či naopak odmítají poskytovanou sociální oporu?“ (Křivohlavý, 2003, s. 9). Motivaci sociální opory tak lze rozdělit na egoistickou a altruistickou. Altruismus vysvětluje Psychologický slovník jako „nesobeckou lásku k druhým, projevuje se myšlením, cítěním a jednáním, které bere ohled na ostatní lidi“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 33). Slovník dále rozlišuje altruismus příbuzenský, pro který je důležitá míra genetické příbuznosti mezi pomáhajícím a příjemcem opory, a altruismus reciproční, kdy člověk pomáhá druhému s očekáváním, že mu tato podpora bude v budoucnu v případě potřeby vrácena. V některých případech může být u člověka škodlivý až sebezničující. Platí tedy, že egoismus i altruismus musí mít svou „zdravou míru“.

Na motivaci sociální opory působí míra výše zmíněných atributů, ale i morální axiomy, situace a osobnost člověka. Morální axiom je určitá apriorní pravda „týkající se jednání člověka v sociální interakci, kterou daný člověk či skupina lidí přijímá bez důkazu za vlastní“ (Křivohlavý, 2003, s. 10). Axiomy se zabývá obor axiologie, kterou Psychologický slovník vysvětluje jako obor, který „se zabývá definováním, systémem a hierarchizací hodnot, jejich vztahy ke společnosti a struktuře osobnosti“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 67). Morální axiomy určují povahu jednotlivých hodnot. Axiom může být výslovně stanoven nebo existuje v určitém obecném povědomí v daném společenském prostředí. Morální axiomy působí buď izolovaně nebo v souborech, které jsou nazývány klastry. Diagnostika klastrů je v kompetenci psychologie osobnosti.

V literatuře, která se zabývá motivací, dominují dva základní přístupy ve výzkumu tohoto fenoménu. Psychologický přístup vychází z konceptu prosociální osobnosti, který je blíže popsán níže. Druhým je sociologický přístup, který „vychází z předpokladu, že motivace je podmíněna sociálně. Sociologický přístup na rozdíl od psychologického zdůrazňuje, že pro vysvětlení motivace není důležité pátrat po tom, jací lidé jsou, ale v jaké sociální situaci se nacházejí“ (Dekker, Halman, 2003. In Frič, Pospíšilová, 2010, s. 105). Pro potřeby výzkumu bylo nutné motivy strukturovat. Vznikly tedy kategorie vnitřních a vnějších motivů. Vnitřní motivace je charakteristická tím, že poskytování opory je cílem samo o sobě a mají z ní užitek. Vnější motivace vyjadřuje, že tato činnost je aktivována něčím, co existuje mimo ni, např. sociálním okolím. Různí autoři však používají i další rozlišení. Například Baker (in Frič, Pospíšilová, 2010) rozlišuje altruistickou, instrumentální a obligatorní motivaci. Batson

analyzuje motivaci formou čtyř kategorií: egoismus, altruismus, kolektivismus a principlismus (cílem je podpora morálního principu).

Z hlediska psychologie lze tento druh jednání zasadit do širšího kontextu, který sestává z altruismu, prosociálního chování nebo pomáhání. Z řady výzkumů byly zjištěny dva vlivy na tuto motivaci. Jedná se o vliv situačních faktorů, kdy platí, že „čím naléhavější je potřeba podpory, tím je vyšší ochota lidí postiženým pomoci. Překročí-li však požadavek potřeby určitou hranici, která je u různých lidí odlišná, toto pravidlo přestává platit“ (Křivohlavý, 2003, s. 14). Dalším faktorem, který hraje roli, je míra vynaložených nákladů, zřetelnost potřeby, množství lidí, pojetí odpovědnosti a morální hledisko situace. Druhým vlivem je vliv osobnosti v rámci osobnostních charakteristik. Pozornost je ve výzkumech věnována hlavně empatii, vnímané osobní zdatnosti a vlivu nálady.

2.10 Sociální opora a její vliv na zdraví člověka

Sociální vztahy hrají důležitou roli v každodenním životě člověka. Abychom mohli správně pochopit a porozumět tomu, co působí na zdraví a nemoci člověka, je potřeba komplexního zkoumání všech kontextů, které se na takových procesech podílejí.

„Sociální opora byla jedním z prvních faktorů, jež byly identifikovány jako faktory, moderující vliv nepříznivých životních událostí na psychickou pohodu a zdraví člověka. Protektivní vliv tohoto faktoru konstatuje většina dosud publikovaných studií; úplná shoda však dosud není ani v pojetí struktury sociální opory, ani v pochopení podstaty jejího účinku“ (Šolcová, Kebza, 1999). Význam sociální opory je možné prokázat na řadě následujících příkladů. Například výzkum dobrého naladění, tzv. well-being, nebo výzkum zaměřený na poznání základních dimenzí osobnosti, známý v literatuře pod názvem „Big Five“ - Velká pětka. Cohen (2000) k tomuto tématu obecně uvádí, že sociální opora ovlivňuje duševní a fyzické zdraví a to následně emoce, poznávací schopnosti a chování. „V případě duševního zdraví je sociální opora považována za důležitou k udržení nastavení těchto odezvoových systémů a zabraňuje extrémním reakcím spojeným s poruchou činnosti“ (Cohen, Gottlieb, 2000, s. 10). Postupně se vyvinuly dva modely, které určují podmínky, za kterých různé typy sociální opory ovlivňují zdraví. Za prvé, jak Cohen uvádí, jde o model, který působí nárazníkově proti stresu a zamýšlí se nad tím, že podpora zde souvisí s pocitem dobrého naladění v první řadě osob, které se nacházejí pod tlakem stresu. Hlavní nebo přímý efekt modelu uvádí, že sociální zdroje mají prospěšný účinek bez ohledu, zda jsou osoby ve stresu.

Ve srovnávacích studiích je v rámci vnímané dostupnosti sociálních zdrojů nejčastěji zjištěno, že působí jako nárazník proti stresu, zatímco sociální integrace obecně nepůsobí na stres, ale místo toho vystupuje nezávisle na úrovni stresu.

Článek B. Uchina a spol. tvrzení výše dokládá tím, že říká, že „epidemiologický výzkum ukazuje, že podpurné vztahy mohou rovněž významně ochránit osoby od různých příčin úmrtí, včetně kardiovaskulárních chorob“ (Uchino, 1999, s. 145). Důležitou otázkou je, jak sociální opora ovlivňuje podobné dlouhodobé zdravotní výsledky. Jeho stať se zabývá řešením toho, jak sociální opora může ovlivnit úmrtnost přes změny v kardiovaskulárním, endokrinním a imunitním systému a klade si otázky, zda existují záznamy vztahu mezi špatnými vztahy a zvýšeným rizikem chorob těla, jako je například rakovina, a pokud ano, jak tento sociální vztah ovlivňuje procesy nemoci. Přehled rozsáhlých srovnávacích studií porovnávající skupiny s odlišným stupněm sociální integrace ukázal, že méně sociálně integrovaní jedinci měli vyšší ukazatel úmrtnosti, ať už z jakékoli příčiny. Odpověď na druhou otázku je složitější, ale průzkumy Uchina prokázaly spojení pozitivních aspektů sociálních vztahů na fyziologické procesy. Dále uvádí několik způsobů, kterými sociální opora může ovlivnit zdraví. „Za prvé, vyšší míra stresu je spojena s horším zdravotním stavem. Sociální opora může napomoci lepšímu zdraví, chování, protože snižuje množství stresu, který jedinec prožívá. Za druhé, sociální opora může přímo motivovat jedince k závazku větší péče o zdraví. Například blízcí členové rodiny mohou vyvíjet tlak na jedince k tomu, aby začal cvičit či přestal kouřit. Je také možné, že když někdo má dostatečnou sociální oporu, tak to souvisí se skutečností, že je člověk milován, a to může vést k lepšímu zdraví a zvýšení motivace k péči o sebe sama“ (Uchino, 1999, s. 146).

Zmínila jsem zde sociální oporu a její vliv na stres. Stres je možné definovat např. podle A. Haslama, který říká, že „z formálního hlediska lze stres definovat jako psychologický a fyziologický stav osoby, který odpovídá nárokům, kdy zátěžové faktory ve formě stresorů působí v prostředí za podmínek, kdy stresory ohrožují člověka a jeho pocit pohody a dobrého naladění“ (Haslam, O'Brien, Jetten, 2005). Tento autor uvedl dvě zajímavé studie, které se soustředí na skupiny, které jsou vystaveny extrémním úrovním napětí. Jedná se o pacienty po operacích srdce (studie 1), vedoucí pyrotechniky a barmany (studie 2). Obě studie shledaly vysokou závislost mezi sociální identifikací a jak sociální oporou a životní (pracovní) spokojeností, tak silnou závislostí mezi sociální identifikací a stresem. Analýza rovněž prokázala, že sociální podpora je významným prostředníkem vztahu mezi (a) sociální identifikací a stresem, a (b) sociální identifikací a životem/spokojeností s prací. Kromě toho studie 2 poukázala na to, že členství ve skupině hraje významnou roli ve vnímání toho, jak

jsou stresující různé druhy práce.

2.11 Sociální opora a její negativní stránka

Doposud byla uváděna sociální opora v pozitivním slova smyslu, tedy jako fenomén, který disponuje pouze kladným působením. Lze však najít případy, kdy i přes veškerou snahu a nabídku sociální opory, jsou účinky jejího působení negativní. Dle Mareše (2002) je to zřejmě právě proto, že nepotřebu sociální opory vnímá jinak její příjemce a jinak případný poskytovatel. Možnou zažívanou zátěž nebo stres tak může vnímat každý rozdílně. Pokud tedy dojde k neshodě, nastává frustrace a pocit ukřivdění. Z interpretace tabulky Míry shody a neshody mezi poskytovatelem a příjemcem sociální opory (Mareš, 2002, s. 80) vyplývá, že frustrace příjemce opory nastává, pokud sociální opora není nabídnuta, přestože ji příjemce očekává. „Podle typu jedince, typu zátěžové situace, typu důsledků, může jít jen o drobnou životní epizodu, na niž posléze zapomene. Může však jít také o traumatizující zážitek, který zpochybní důvěru v konkrétního člověka. Dokonce může jít o životní zlom, pocit zrady od těch, na které spoléhal, a zrod nedůvěry v lidi obecně. Neposkytnutí sociální opory tedy může být svými důsledky vážnější záležitostí než původní stresující událost“ (Mareš, 2002, s. 81). Naproti tomu frustraci poskytovatele lze zaznamenat, když je sociální opora nabízena, ale je příjemcem odmítnuta.

Příčinu selhání opory lze zjistit například pomocí originálního dotazníku AFSQ (Attribution for failed support questionnaire), jehož autory jsou Rossová, Lutrová a Lakey. „Dotazník měří subjektivní hledání příčin ve 14 hypotetických situacích, kdy jedinci nebyla poskytnuta sociální opora. Jedinec má za úkol vymyslet a uvést jednu hlavní příčinu selhání pomoci a tuto příčinu posoudit pomocí tří kritérií: stabilnosti jejího působení, globálnosti působení, a internality (nakolik příčina souvisí se samotným jedincem, nikoli s jinými lidmi či nastalými okolnostmi)“ (Mareš, 2002, s. 87). Další metodou, která byla vytvořena stejnými autory, je kvalitativní studie vytvořena formou standardizovaných rozhovorů.

Křivohlavý (2001) uvádí, že za nevhodnou formu pomoci můžeme považovat například nadměrné poskytování této opory, kdy poskytovatel tak bere příjemci možnost vyrovnání se se stresovou situací, ve které se nachází, a možnost rozhodovat sám za sebe. Přemíra péče má negativní důsledky sebepojetí a sebehodnocení daného člověka a může paradoxně navozovat pocit bezmoci. Nebo může vzniknout i nadměrná závislost na poskytovateli opory, což může být překážkou ve svobodném rozhodování příjemce.

Šolcová, Kebza (uhsl.wz.cz/elearning/3ZSSopora.doc) ve svém odborném článku popsali situaci, kdy se odborná literatura nejprve zaměřovala na objasnění negativních důsledků sociální opory v souvislosti s poskytovanou oporou, kdy od 90. let 20. st. se studie zaměřovaly na stres pečujících osob, jak profesionálů, tak příbuzných. Teprve později se začaly objevovat práce zaměřené na negativní formu získané opory. Negativní reakce člověka, který potřebuje obdržet sociální oporu, se mohou objevit zejména, když se je pomoc v rozporu s jeho míněním o vlastní nezávislosti, pokud ohrožuje jeho sebedůvěru a sebeúctu, pokud je pomoc v rozporu s tím, jak se má člověk „správně“ zachovat, pokud navozuje pocity bezmoci a neodpovídá potřebám člověka. Negativní pocity mohou samozřejmě vzniknout i u poskytovatele této opory, které mohou být doprovázeny frustrací, pocitem břemene a zatížení, a dokonce i tzv. syndromem vyhoření, který se objevuje nejčastěji právě u pomáhajících profesí.

Negativní přínosy jsou zaznamenány i u mentoringu. Konkrétně Rhodesová (in Brumovská, Seidlová Málková, 2010) hovoří o tom, že až polovina vztahů založených na mentoringu končí během prvních měsíců. Zajímavé je Štechovo pojetí dilemat a ambivalence vztahu, se kterým se musí vyrovnat poskytovatelé, mentoři. Prvním aspektem je „jistota či nejistota přijetí“ (in Brumovská, Seidlová Málková, 2010, s. 104), což je situace, kterou si může projít každý mentor, protože všichni chceme být přijati tím, komu věnujeme svůj zájem a pozornost. Mentor se tak může dostat do stavu, kdy se snaží o přijetí, ale čelí strachu z odmítnutí a potřebuje být ujišťován, že je akceptován. Dále jde o „udržení odstupu či blízkosti“ vůči přijímajícímu. Problematický zde může být věk a odlišné zkušenosti obou ve vztahu. Mentor má možnost v průběhu odborné přípravy na svou činnost naučit se aktivně utvářet podmínky pro udržování dostatečného odstupu od příjemce. Ke zpracování tohoto dilematu slouží tzv. supervizní setkání, které vede profesionál. Dalším dilematem je „autonomie či závislost“ na mentorovi, kdy hrozí riziko, že se taková vazba stane trvalou. Závisí pak na každém jednotlivém vztahu, do jaké míry si mentor dokáže udržet odstup, protože i on se stává do jisté míry závislým. Posledním dilematem jsou „ambivalentní pocity“ mentorů, které mohou být odhaleny, když nejsou jasně stanovené kompetence mentora. Rizika mentoringu pocházejí z podstaty samotného charakteru vztahu, protože i přes jeho snahu o přirozenou funkci jsou utvářené uměle díky mentoringovému programu. Důvody pro neúspěch a ukončení vztahu uvádí Brumovská a Seidlová Málková (2010, s. 106) a jedná se o rozdíly mezi očekáváním a realitou, tlak na schopnosti mentora, očekávání mentora a svěřence, komunikační dovednosti mentorů, nevhodně vytvořená dvojice a vzájemná antipatie, angažovanost mentora a svěřence, důvěrnost, obavy ze selhání,

nedostatek času a vzdálenost bydliště, přístup rodiny a profesionálů mentoringového programu a náročnost role mentora. Tento výčet a uvedená rizika spolu s jejich důvody se dají velice dobře aplikovat na vztah asistenta při studiu a klienta – studenta se speciálními potřebami, který je reflektován při výzkumu této práce.

3. Vymezení studenta se zdravotním postižením na UK

Ve školství se žáci a studenti s různým druhem postižení označují jako studenti se speciálními potřebami, kteří mohou nárokovat určité druhy služeb a podpory. Opatření rektora č. 25/2008, což je dokument Minimální standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově, definuje studenta se speciálními potřebami jako studenta a uchazeče, „který vzhledem k vrozené nebo získané povaze svého zdravotního stavu vyžaduje modifikaci přijímacího řízení, studijních podmínek, odstranění fyzických překážek, popř. jiné zvláštní úpravy prostor Univerzity za účelem úspěšného průběhu studia“. Univerzita rozlišuje následující kategorie studentů se speciálními potřebami: osoby s pohybovým postižením, osoby se zrakovým postižením, osoby se sluchovým postižením, osoby se specifickými poruchami učení, osoby s psychologickými a psychiatrickými poruchami, osoby s chronickým somatickým onemocněním nebo oslabením a osoby s kombinovaným postižením. Právě skupina studentů se speciálními potřebami bude podrobena výzkumnému šetření ohledně jejich vnímané sociální opory.

4. Vymezení podpory od asistenta při studiu

Asistenti při studiu na UK jsou jedním ze zdrojů poskytované opory studentům se speciálními potřebami. Poskytování asistence při studiu je jedním z nástrojů Univerzity „s cílem kompenzovat znevýhodnění studenta při plnění kontrol studia a činnostech s nimi souvisejících“ (Opatření rektora č. 25/2008).

Asistenti jsou studenti, kolegové, spolužáci studentů se speciálními potřebami. Celý systém funguje formou databáze, která je k dispozici na této webové stránce <http://ipc1.cuni.cz/asist/home.htm> . Do databáze se hlásí studenti-asistenti, kteří chtějí pomoci svým spolužákům. V databázi jsou rovněž přihlášení studenti s postižením a

získávají tak na potencionálního asistenta kontakt. V případě potřeby se s ním spojí a domluví se na spolupráci. Asistentem může být i student, kterého si student s postižením „vyhlédne“ při svém studiu na fakultě. Asistenti při studiu provozují například tyto činnosti, přičemž vše záleží na individuálních potřebách studenta s postižením a na domluvě: doprovod, načítání textů, přepisování poznámek, doučování, podpora při komunikaci, pomoc při přípravě na zkoušku nebo na přednášku, skenování nebo jiná úprava studijních materiálů atd. Tato asistence se v podstatě liší od klasické osobní asistence, i když ani tu nelze od té studijní striktně oddělit.

Výzkumná část této práce se bude v určitém úseku věnovat i opoře poskytnuté od asistentů při studiu na UK.

5. Shrnutí teoretické části

V teoretické části bylo představeno, vysvětleno a popsáno téma sociální opory z hlediska jejích druhů, zdrojů, diagnostiky, motivace a představeny byly empirické výzkumy provedené v těchto oblastech. Výčet těchto výzkumů byl spíše zaměřen na jejich kvantitativní výzkum provedený pomocí dotazníkových šetření, aby bylo možné využít tyto poznatky pro následující výzkum v této práci.

Byla uvedena řada tezí a definic sociální opory, které se liší podle jednotlivých pojetí, konceptů sociální opory a podle zaměření jednotlivých odborníků na tuto problematiku. Sociální oporu lze z těchto vymezení shrnout jako nezbytný pilíř našeho psychického i fyzického zdraví, který působí v rámci našeho sociálního prostředí. Z výzkumů vyplývá, že kvalitně udržovaná síť sociální opory zajišťuje odolnost vůči stresu a předchází rozvoji různých chorob a onemocnění.

Popsány byly jak její pozitivní stránky, směry, tak její negativní působení. Uvedeni a charakterizováni byli příjemci a poskytovatelé opory, které jsou podrobeni zkoumáním v praktické části práce.

6. EMPIRICKÁ ČÁST

6.1 Cíl a záměr výzkumného šetření

Ve své práci se zaměřím na zjištění vnímané sociální opory u studentů se zdravotním postižením. Hlavním cílem výzkumného šetření bude zjistit sociální zázemí těchto studentů, jeho účinnost, jak jsou s touto oporou a zázemím příjemci spokojeni a jak se liší v závislosti na pohlaví. Účelem výzkumu bude tedy zjišťovat druh a počet osob, na které se student může ve svém okolí obrátit, dostane-li se do těžké situace. Zjišťována bude také míra spokojenosti daného studenta s poskytovanou sociální oporou.

Hlavním záměrem a důvodem zjišťování vnímané sociální opory je seznámit se a poznat sociální vztahy studentů, kdy výsledky průzkumu mohou být využity pro plánování poradenských nebo speciálních služeb a podpory pro tyto student vzhledem k vlivu sociální opory na mezilidské vztahy v sociální síti daného člověka a na jeho psychický a fyzický stav v běžném životě. Vyšším cílem je tedy zkvalitnit individuální podporu studentů s postižením na UK.

6.2 Metoda

Vzhledem k cíli šetření a výzkumným otázkám bude tento výzkum pojat kvantitativně. Z důvodu poměrně snadné možnosti získání informací od velkého počtu jedinců v poměrně krátkém čase a s malými náklady, jsem zvolila pro tento výzkum metodu dotazníkového šetření. Dalším důvodem bylo to, že anonymita je relativně přesvědčivá a není potřeba práce v terénu. Samozřejmě je nutné zvážit i slabé stránky použití této metody, které reflektuji níže. Samotný dotazník je složen ze čtyř částí. Hlavním důvodem tohoto dělení je zvýšit pravděpodobnost správných výsledků šetření vzhledem k daným cílům a otázkám. Dalším důvodem je testování různých forem dotazníků, jak je použili odborníci z oboru a porovnat jejich aplikaci na zvolený soubor respondentů. Všechny části dotazníku jsou zvoleny s ohledem na provedenou rešerši odborné literatury a jejich empirické i teoretické výstupy. Většina z předloženého dotazníku je ve standardizované formě a určitá část je modifikována vzhledem k tématu práce tak, aby otázky byly aplikovatelné a použitelné pro zvolený vzorek respondentů.

6.3 Podoba dotazníku

První část dotazníku vychází z metody dotazníku SSQ6 (Social Support Questionnaire) od Irwina G. Sarasona, který obsahuje celkem 6 otázek, u kterých respondenti uvedou osoby, které jim poskytují pomoc a které jsou jim oporou. Každá otázka má dvě části. V první budou dotazováni na osoby, které jsou jim oporou a pomáhají jim. Druhá otázka bude zaměřena na zjištění toho, jak jsou s touto oporou spokojeni celkově. Při vyjádření této míry spokojenosti použijí celkem 6 stupňovou škálu. V této části je použit překlad J. Křivohlavého. Do druhé části dotazníku jsou vybrané otázky z původní širší verze dotazníku SSQ, kde autoři navrhli celkem 27 položek. Pro účely práce je vybráno 6 otázek, které jsou nejvhodněji zaměřeny na cíl této práce. Na rozdíl od první části otázky podrobněji zkoumají sociální oporu. Princip vyplňování zůstává totožný. To umožní tyto dvě verze porovnat a posoudit jejich relevanci. Další, třetí část dotazníku, je zaměřená na podporu od spolužáků studentů se zdravotním postižením, potažmo od jejich asistentů při studiu. Tato část je inspirována dotazníkem CASSS (Dotazník sociální opory pro děti a dospívající) od S. N. Elliotta, Ch. K. Malackého a M. K. Demaraye, který z originálu přeložili J. Mareš, D. Komárek a E. Ondřejová (2002) a oba obsahují celkem 60 položek. Do mého dotazníku byla použita konkrétně ta část, která je zaměřena na měření sociální opory od spolužáků jako jejího zdroje. Dotazník tak provádí diagnostiku sociální opory „souhrnně, celistvě, ale současně rozlišuje její dílčí složky“ (Mareš, 2002). Poslední, čtvrtá část dotazníku je zaměřena přímo na vnímanou sociální oporu. Otázky jsou inspirovány dotazníkem Vnímaná sociální opora od přátel a rodiny (Perceived Social Support from Friends and Family PSS-Fr a PSS-Fa; Procidano & Heller, 1983) a dotazníkem Multidimenzionální výzkum vnímané sociální opory (Multidimensional Scale of Perceived Social Support; Zimet, Dahlem, Zimet & Farley, 1988). Zde je použito celkem 6 otázek, který mapují sociální oporu podle jednotlivých zdrojů opory. Předložená hodnotící škála byla inspirována dotazníkem od Zimeta.

V úvodu dotazníku jsem respondenty informovala o výzkumu práce, o jeho podstatě, cílech a dotazník i výzkum jsem celkově představila. Respondenty jsem ubezpečila o jeho anonymitě a představila jsem jim instrukce pro vyplnění dotazníku. V závěru jsem respondentům předložila identifikační a demografické otázky.

6.4 Výzkumné otázky a hypotézy

Sociální oporu pro účely výzkumu lze brát jako vnímanou pomoc v rámci sociální sítě jedince, kdy půjde o subjektivní hodnocení dostupnosti opory.

Výzkum je zaměřen na vnímání poskytované sociální opory studentů se zdravotním postižením. Výzkumné otázky vycházejí z rešerše provedených výzkumů a vycházejí z teorie a výsledků výzkumů od E. Ondřejové a B. Koukoly. Jednoznačně z jejich výzkumů vyplývá skutečnost, že jestliže si respondent vybere osobu, která mu poskytuje sociální oporu, pak je s touto oporou dost nebo velice spokojen. Prioritní postavení v rámci rodiny potom zaujímá matka. Následující provedení výzkumu ověřuje hypotézy na vybraném vzorku respondentů.

Výzkumnými otázkami jsou:

Kdo studentům, podle jejich mínění, poskytuje nejčastěji sociální oporu?

H 1: Studentům nejčastěji poskytuje oporu jejich matka.

Do jaké míry jsou studenti s poskytovanou oporou spokojeni?

H 2: Studenti budou nejvíce spokojeni s poskytnutou oporou od matky.

.

6.5 Výběr vzorku

Vzhledem k tématu a jejímu cílovému určení bude výzkum probíhat na studentech se zdravotním postižením na Univerzitě Karlově v Praze, jsou tedy výběrovým souborem a lze je pokládat za sociální subjekt práce. Jedná se o homogenní vzorek. Skupina těchto studentů je v evidenci studijních oddělení jednotlivých fakult UK a informace shromažďuje Informačně-poradenské centrum UK potažmo Kancelář pro studenty se speciálními potřebami na UK, která v rámci tohoto centra působí. Se svolením vedoucí centra jsem získala kontakty na tyto studenty.

6.6 Charakteristika vzorku

Výzkumný vzorek tvořili studenti se zdravotním postižením na UK. Dotazník jsem distribuovala celkem 137 studentům. Je velmi pravděpodobné, že na UK studuje mnohem

více studentů s postižením, než skýtá uvedený vzorek. V tomto vzorku se však jedná o studenty, kteří poskytli své údaje k dispozici univerzitě z důvodu přání získávání požadovaných informací nebo kvůli modifikaci studijních podmínek a prostředí.

Níže uvedená tabulka nabízí přehled oslovených studentů dle jejich počtu na fakultách a podle jejich druhu postižení. Zajímavé je poměrně vysoké číslo u studentů se specifickými poruchami učení na Husitské teologické fakultě. Jedná se o důsledek soustředěné diagnostiky této skupiny studentů. Kolonka ostatní zahrnuje studenty například s autismem, cukrovkou, psychiatrickými obtížemi nebo onkologickými onemocněními. Nejvyšší počet studentů se nachází na Filozofické fakultě, což vyplývá z její velikosti a jejího zaměření na humanitní předměty, které tito studenti ke svému studiu preferují.

Tab. 1: Přehled počtu studentů se speciálními potřebami dle fakult UK a druhu postižení

FAKULTA	pohybové postižení	zrakové postižení	sluchové postižení	s více vadami	ostatní	SPU	CELKEM
KTF	3	2	1	1	4	0	13
ETF	3	1	1	0	1	0	6
HTF	4	2	2	0	7	13	28
PF	1	3	0	0	1	0	5
1. LF	0	0	0	0	0	0	0
2. LF	0	0	0	0	0	0	0
3. LF	0	0	0	0	0	0	0
LF P	0	0	0	0	2	2	4
LF HK	0	0	1	0	0	1	2
FaF	0	0	0	0	0	0	0
FF	14	16	6	4	7	0	47
PřF	0	0	5	0	1	4	10
MFF	0	1	0	0	3	0	4
PedF	4	4	2	0	0	1	11
FSV	3	2	0	1	0	0	7
FTVS	1	0	1	0	0	0	2
FHS	1	0	0	0	0	0	1
CELKEM	34	31	19	6	26	21	137

6.7 Průběh výzkumného šetření

Nejprve jsem přistoupila k pilotnímu průzkumu, abych zjistila, zda je forma dotazníku použitelná pro cílovou skupinu a zda se v něm nevyskytují nějaké chyby, které jsem během

jeho tvorby nepostřehla. Důvodem bylo také to, že dotazník nebyl zcela standardizovaný a určitou část jsem modifikovala pro potřeby výzkumu. Odeslala jsem vybraným deseti studentům finální dotazník. V průvodním emailu jsem jim vysvětlila vše potřebné a požádala o spolupráci při připomínkování této metody. Návrhy na úpravy byly velice podnětné a po uvážení jsem je do dotazníku zapracovala. Některé byly technického rázu a jiné se týkaly obsahu dotazníku a formy uvedených škál.

Po výše uvedené úpravě byl dotazník odeslán s průvodním informačním sdělením studentům prostřednictvím emailové komunikace. Dotazník byl k dispozici k vyplnění elektronickou formou prostřednictvím aplikace Google Docs. Kontakty na studenty jsem získala prostřednictvím Informačně-poradenského centra UK se souhlasem vedoucí pracoviště o provedení výzkumu na základě těchto kontaktů. Uvědomovala jsem si, že někteří studenti mohou mít s vyplněním dotazníku potíže vzhledem k jejich postižení. Proto jsem jim nabídla i jiné alternativy, abych tak zvýšila návratnost dotazníku. Studentům jsem poskytla možnost pro vyplnění dotazníku ve 12 dnech s tím, že jsem je v polovině doby oslovila s připomínkou k vyplnění.

6.8 Reflexe návratnosti dotazníků

Ke konci uplynutí doby k vyplnění dotazníků bylo vyplněno celkem 22 dotazníků, což je 16% z celkového počtu. Návratnost ze souhrnného souboru mohla a byla ovlivněna následujícími skutečnostmi. Velkou roli hrála ochota a vstřícnost vyplnit dotazníky. Tato skupina studentů je poměrně často vystavována množstvím dotazníků jak ze strany studentů posledních ročníků, kteří si na tomto vzorku plní svou diplomovou práci, tak i ze strany univerzity, kdy jsou dotazováni například na spokojenost s nabízenými službami atd. Jedná se také o velmi citlivé téma a ne každý má zájem podrobit se podobnému zkoumání. 15% studentů z celkového počtu oslovených jsou studenti se specifickými poruchami učení. Z povahy tohoto postižení vyplývá, že tito lidé nemají pocit, že mají určitý problém, který je nutné řešit. Snaží se do polední chvíle zastat svoje povinnosti sami a nepovažují se za osoby, které mají specifické potřeby a nepovažují se za postižené. Tento fakt mi potvrdil i ohlas studenty na dotazník, která tímto postižením trpí. Z této skupiny studentů tedy na dotazníky neodpověděl nikdo.

Ve třech případech se mi emaily vrátily zpátky, kvůli problému s doručením. Jeden respondent uvedl, že není student se speciálními potřebami a že je v databázi uveden omylem a prosí o vyřazení. Jeden ohlas na dotazník mi přišel s tou informací, že již není respondent studentem a v dubnu 2011 absolvoval. Dále jsem od respondenta obdržela informaci, že dotazník není vhodně sestaven pro osoby s poruchou autistického spektra. „Dotazník není nastaven na takovouto poruchu a tudíž si myslím, že data z něho vyplývající jsou neprůkazná. Nevystihují podstatu jeho problémů a požadavků“ (odpověď respondenta). Tento názor nesdílím. Možné ale je, že bylo více nezodpovězených dotazů z výše zmíněných důvodů a je to proto nutné brát v potaz při zhodnocení kvality výzkumu.

Další možné ovlivnění mohlo vzniknout dobou distribuce dotazníků, která byla na přelomu měsíce června a července, kdy studenti dotahují své školní povinnosti, nebo jsou již na dovolených mimo email. Studenti se speciálními potřebami také v těchto obdobích častěji odjíždějí na různé rehabilitace nebo do lázní.

6.9 Postup a výsledky výzkumného šetření

Tato část je věnována celkovému zhodnocení vyplněných dotazníků a zaměřuje se na výstupy vzhledem k předloženým výzkumným otázkám. Výsledky mají popisný charakter, který je doplněn tabulkami. Tabulky obsahují vždy výčet opory, jak je respondenti zaznamenali na prvních místech (kromě výpisu úplného seznamu sociální opory). U textů níže uvádím cílovou skupinu jako „respondenty“ a někdy jako „studenty“. Vnímám to jako totožné označení a v textu to není považováno za rozdíl.

6.9.1 Charakteristika zkoumaného souboru

Níže jsou uvedeny informace, které vyplývají z vyplněných identifikačních a demografických otázek a které považuji vzhledem k předložené práci zajímavé a přínosné.

Celkem odpovědělo 13 žen (59%) a 9 mužů (41%). Věkové složení je v 8 případech (36%) vyšší než 26 let. 4 studenti (18%) jsou ve věku 23 let. 11 studentů (50%) žije se svými rodiči a 5 studentů (23%) pouze s matkou. 18 studentů (82%) má vlastního sourozence. 14 studentů (62%) žije ve velkoměstě. Studenti, kteří se zúčastnili průzkumu, studují nejčastěji na Filozofické fakultě UK (celkem 8; 36%) a Husitské teologické fakultě (celkem 4; 18%). Dále

vyplnili dotazník studenti Právnické (3), Přírodovědecké (3), Katolické teologické (1), Evangelické teologické (1), Matematicko-fyzikální fakulty (1) a Lékařské fakulty v Hradci Králové (1) a na Fakulty sociálních věd (2).

Celkem 13 studentů (59%) studuje v bakalářském studijním programu, 8 studentů (36%) studuje v magisterské formě studia a jeden v doktorském programu.

Zajímavé jsou výsledky složení studentů dle jednotlivých druhů postižení. Nejvíce studentů, kteří vyplnili dotazník, mají pohybové (6; 27%) a sluchové postižení (6; 27%). Čtyři studenti trpí postižením zraku, dva mají psychologické obtíže a dva chronické onemocnění. Jeden student má formu kombinovaného postižení a jeden označil své postižení do kolonky „jiné“. Žádný student nemá specifické poruchy učení, přičemž jich z celkově oslovených bylo 21 (15%), což by potvrzovalo mínění, že tito studenti nevyplnili dotazníky z toho důvodu, že se nepovažují za osoby, které mají speciální potřeby.

Celkem 9 studentů (41%) je vlastníkem průkazu ZTP/P III. stupně, 8 studentů (36%) nevlastní žádný průkaz a 5 studentů (23%) má průkaz ZTP I. stupně.

6.9.2 Kdo studentům poskytuje oporu?

Nositelé, zdroje sociální opory jsou u celého vzorku relativně bohaté a studenti z nich čerpají různým způsobem. Přesto lze vysledovat obecnější trendy, které jsou dokumentovány tabulkami níže podle zadaných otázek a rozdělení dotazníku. Nejčastěji podporu poskytují obvyklí poskytovatelé opory. Studenti zmiňovali hlavně rodinné příslušníky (rodiče, matka, sourozenci), ale své důležité zastoupení zde měli také kamarádi a partneři studentů. Méně obvyklou oporu zastává psychiatr, město Praha, kniha, kněz a Bůh. Zazněly také odpovědi, kdy studenti zvolili možnost uvést sebe, nikoho nebo nevěděli na otázku odpověď.

Tab. č. 2: Přehled celkových zdrojů sociální opory studentů se zdravotním postižením

Pořad. č.	Zdroje sociální opory								
1.	Rodiče	6.	Spolužáci	11.	Babička	16.	Kolegyně v práci	21.	Nikdo
2.	Matka	7.	Přítel	12.	Psychiatr	17.	Praha	22.	Neví
3.	Otec	8.	Kmotra	13.	Sousedka	18.	Kniha		
4.	Sourozenci	9.	"Já"	14.	Rodinní známí	19.	Kněz		

5.	Kamarádi	10.	Sestřenice	15.	Strýc	20.	Bůh		
----	----------	-----	------------	-----	-------	-----	-----	--	--

6.9.3 Hodnocení sociální opory a jejích zdrojů

Tato část se věnuje vyhodnocení první a druhé části dotazníku, které se věnují mapování sociální opory studentů, jejích zdrojů a toho, jak jsou studenti s touto oporou celkově spokojeni. Níže jsou k dispozici vyhodnocení podle jednotlivých zadaných otázek a interpretace uvedených tabulek. Tabulky informují o četnosti zdrojů opory rozdělených podle pohlaví respondentů, uvádějí celkový počet preferovaných zdrojů opory, preferenci prvních tří nejčastěji uvedených zdrojů a jejich absolutní četnost. Další tabulka vypovídá o celkové spokojenosti opory podle předložené otázky a je znázorněna i graficky pro lepší přehlednost. Celkově tabulky a grafy doplňují komentáře a uvedené informace upřesňují a rozšiřují.

Otázka č. 1: S kým můžete počítat, že o Vás bude pečovat, ať se Vám stane cokoli?

Otázka se věnuje tomu, na koho se respondenti mohou spolehnout, že se o ně postará, pokud se jim něco přihodí. Jak muži (4; 44%), tak i ženy (7; 54%) uvedli, že nejvíce mohou počítat s oporou své matky. Následovalo určení obou rodičů celkově ve 23%. Ve dvou případech byli shodně označeni kamarádi a partneři.

Celkově jsou s touto oporou respondenti velice spokojeni v 55% (12 odpovědí). Spokojeni jsou v šesti případech (27%) a velice nespokojen je jeden respondent.

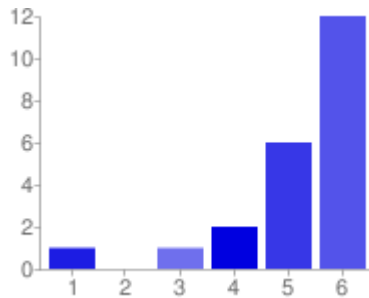
Zde lze pozorovat silnou pozitivní vnímanou podporu respondentů od svých rodičů. Matka je zde na prvním místě, což potvrzuje výsledky výzkumu Koukoly a Ondřejové, kteří uvedli, že pokud představuje dominantní oporu matka, jsou s ní zkoumané osoby vždy spokojeni.

	Otázka č. 1			
	Muži		Ženy	
	N	%	N	%
1. Rodiče	2	22,22	3	23,07
2. Matka	4	44,44	7	53,84
3. Kamarádi	1	11,11	1	7,69
4. Přítel	0	0	2	15,38
5. Kmotra	1	11,11	0	0
6. Neví	1	11,11	0	0

Pořadí preference SO celého souboru N=22	Absolutní četnost	Procenta
Matka	11	50
Rodiče	5	22,7
Kamarádi/přítel	2	9,1

Jak jste spokojeni?

1 - Velice nespokojeni	1	5%
2	0	0%
3	1	5%
4	2	9%
5	6	27%
6 – Velice spokojeni	12	55%

Otázka č. 2: S kým můžete počítat, že Vás utěší, když budete zneklidněn nebo rozrušen?

Druhá otázka se respondenty dotazuje na zabezpečení podpory, pokud se cítí vystrašeni nebo znepokojeni. U mužů převládlo označení opory od kamarádů (44%), kdežto ženy preferovaly své matky (31%) a až poté následovala opora od kamarádů. Celkově tedy respondenti vyhledávají pro tento dotaz oporu u kamarádů (celkem 7; 32%), poté oporu od matky v šesti případech (27%) a až na třetím místě oporu od obou rodičů (13%). Zajímavé je, že k této opoře by respondenti vyhledali kromě své rodiny i spolužáky, partnery nebo i kněze.

Celkově jsou s touto oporou respondenti velice spokojeni a spokojeni v 86% (celkem 19). Jeden respondent (5%) by byl s touto oporou nespokojen.

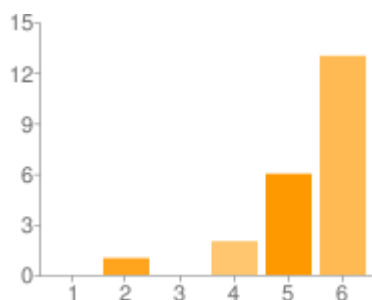
Z výsledků je tedy patrné, že studenti nejvíce hledají uklidnění u svých kamarádů. Důvodem je zřejmě to, že studenti stav rozrušení nepovažují za tak naléhavý a fatální, aby oslovili své rodiče. Přesto zdroj opory od matky a rodičů se objevuje na druhém a třetím místě.

	Otázka č. 2			
	Muži		Ženy	
	N	%	N	%
1. Rodiče	2	22,22	1	7,69
2. Matka	2	22,22	4	30,76
3. Sourozenci	0	0	2	15,38

4. Kamarádi	4	44,44	3	23,07
5. Spolužáci	0	0	1	7,69
6. Přítel	0	0	2	15,38
7. Kněz	1	11,11	0	0

Pořadí preference SO celého souboru N=22	Absolutní četnost	Procenta
Kamarádi	7	31,8
Matka	6	27,3
Rodiče	3	13,6

Jak jste spokojeni?

1 - Velice nespokojeni	0	0%
2	1	5%
3	0	0%
4	2	9%
5	6	27%
6 - Velice spokojeni	13	59%

Otázka č. 3: S kým můžete počítat, že Vám opravdu pomůže, když byste se cítili zcela zničení?

Výše položený dotaz se respondenty dotazuje na oporu, kterou mohou očekávat, pokud by se cítili naprosto zničení. U této odpovědi bylo uvedeno až 9 zdrojů podpory, její spektrum je tedy od výše zmíněného široké. Objevují se navíc odpovědi „nevím“ a „nikdo“, novým zdrojem je označení osoby „dobrá známá“. Tuto oporu by muži očekávali opět od kamarádů (44%) a ženy od svých matek (38%). V celkovém součtu k této otázce je tedy shodně zaznamenána opora od matky a od kamarádů (oba zdroje po 27% v šesti zvolených případech).

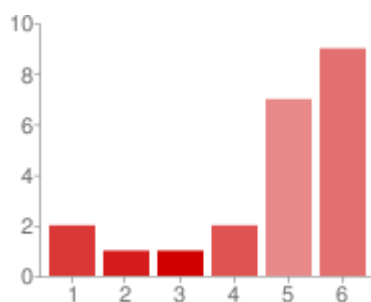
Ohledně spokojenosti respondenti označili všechny položky u nabízené škály. Velice spokojeni a spokojeni jsou s touto oporou respondenti v 16 případech (73%) a velice nespokojeni a nespokojeni jsou respondenti ve třech případech (14%).

Širší uvedená škála zdrojů opory je patrně z toho důvodu, že si respondenti nemuseli být jisti, co si pod pojmem „zcela zničen“ představit (což bylo potvrzeno od jednoho respondenta v dotazníku jako příložená informace). Šlo tedy o subjektivní pochopení tohoto dotazu, kdy však opěrnými, stěžejními zdroji jsou matka a kamarádi. Vyšší míra nespokojenosti oproti předešlým dotazům mohla být způsobena tou představou, že pokud se někdo cítí být zcela zničen, může se stát, že mu už jeho okolí nebude moci pomoci.

	Otázka č. 3			
	Muži		Ženy	
	N	%	N	%
1. Rodiče	1	11,11	2	15,38
2. Matka	1	11,11	5	38,46
3. Sourozenci	0	0	1	7,69
4. Kamarádi	4	44,44	2	15,38
5. Přítel	0	0	2	15,38
6. Nikdo	0	0	1	7,69
7. Kněz	1	11,11	0	0
8. Dlouholetá známá	1	11,11	0	0
9. Neví	1	11,11	0	0
	9		13	

Pořadí preference SO celého souboru N=22	Absolutní četnost	Procenta
Matka	6	27,3
Kamarádi	6	27,3
Rodiče	3	13,6

Jak jste spokojeni?

1 - Velice nespokojeni	2	9%
2	1	5%
3	1	5%
4	2	9%
5	7	32%
6 - Velice spokojeni	9	41%

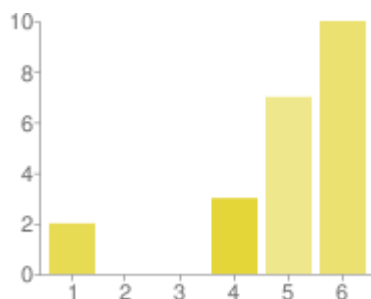
Otázka č. 4: Kdo Vás zcela a úplně přijímá, nejen to, co je na Vás kladného, ale včetně Vašich záporných stránek?

Otázka číslo čtyři se studentů dotazuje na možnost, kdo si myslí, že je akceptuje takové, jací doopravdy jsou i s jejich pozitivy a negativy. Muži opět označili své kamarády (33%), matka a rodiče byli hned shodně na druhém místě. Ženy shodně po čtyřech označeních svou matku a oba rodiče (oba zdroje po 31%). Nově se objevil zdroj opory u sousedů, kolegyně v práci a jedna respondentka označila „sebe“. Při absolutním sčítání opora od rodičů a matky byla shodně na prvním místě (oba zdroje po 27%) a následovala opora od kamarádů (23%). Velice spokojeni a spokojeni s touto oporou jsou studenti v 17 případech (77%) a velice nespokojeni jsou dva studenti v 9%.

	Otázka č. 4			
	Muži		Ženy	
	N	%	N	%
1. Rodiče	2	22,22	4	30,76
2. Matka	2	22,22	4	30,76
3. Kamarádi	3	33,33	2	15,38
4. Přítel	0	0	1	7,69
5. Nikdo	1	11,11	0	0
6. Já	0	0	1	7,69
7. Sousedka	1	11,11	0	0
8. Kolegyně v práci	0	0	1	7,69

Pořadí preference SO celého souboru N=22	Absolutní četnost	Procenta
Rodiče	6	27,3
Matka	6	27,3
Kamarádi	5	22,7

Jak jste spokojeni?

1 - Velice nespokojeni	2	9%
2	0	0%
3	0	0%
4	3	14%
5	7	32%
6 - Velice spokojeni	10	45%

Otázka č. 5: S kým můžete počítat, že rozptýlí Vaše obavy a úzkosti, když cítíte, že jste v napětí (stresu)?

Pátá otázka se dotazuje respondentů, o koho se mohou opřít a rozptýlí jejich starosti, pokud cítí neklid a stres. Muži shodně ve třech případech označili své rodiče a kamarády (po 33%). Ženy poprvé, ve srovnání s výše uvedenými dotazy, označily nejvíce své kamarády (ve 4 případech; 31%). V absolutní četnosti tedy převládá opora od kamarádů (32%) a poté následuje opora od rodičů a matky.

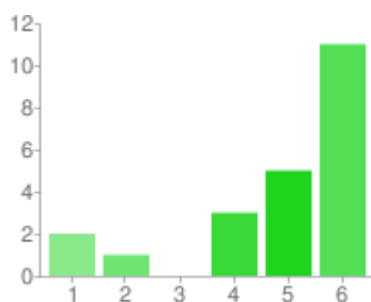
S touto oporou jsou velice spokojeno a spokojeno celkem 16 respondentů (73%) a nespokojeni a velice nespokojeni jsou 3 respondenti (14%).

U této opory dominují jako zdroj kamarádi, z čehož vyplývá, že respondenti již ze zkušenosti vědí, že v určitém napětí je pomohou jejich kamarádi rozptýlit. Je to logické i vzhledem k věku a postavení respondentů ve společnosti jako studentů.

	Otázka č. 5			
	Muži		Ženy	
	N	%	N	%
1. Rodiče	3	33,33	2	15,38
2. Matka	1	11,11	2	15,38
3. Sourozenci	0	0	1	7,69
4. Kamarádi	3	33,33	4	30,76
5. Spolužáci	0	0	1	7,69
6. Přítel	0	0	2	15,38
7. Nikdo	1	11,11	0	0
8. Dlouholetá známá	1	11,11	0	0
9. Kolegyně v práci	0	0	1	7,69
	9		13	

Pořadí preference SO celého souboru N=22	Absolutní četnost	Procenta
Kamarádi	7	31,8
Rodiče	5	22,7
Matka	3	13,6

Jak jste spokojeni?

1 - Velice nespokojeni	2	9%
2	1	5%
3	0	0%
4	3	14%
5	5	23%
6 - Velice spokojeni	11	50%

Otázka č. 6: S kým můžete počítat, že Vám pomůže, když jste v napětí, abyste se cítili uvolnění a uklidnění?

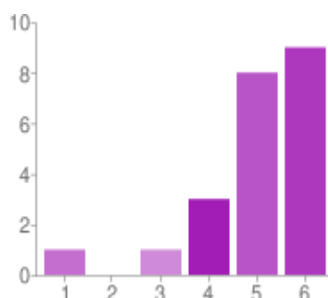
Tato poslední otázka z první části dotazníku mapuje takovou oporu u respondentů, která jim pomůže, pokud se budou chtít ze stresu uvolnit a zklidnit. Tuto oporu by muži opět nejvíce hledali u svých kamarádů (ve čtyřech případech, 44%), následují rodiče a matka. U žen nejvíce dominuje matka (také ve čtyřech případech, 31%) a následují kamarádi a partneři. V celkovém součtu tedy tuto oporu nejvíce respondentů očekává od svých kamarádů (7x; 32%) a poté od svých matek a rodičů.

Velice spokojeno a spokojeno s touto podporou je 17 respondentů (77%) a velice nespokojen je pouze jeden respondent (5%). Zde je důvodem takových hodnot podobné hledisko, jako je uvedeno výše.

	Otázka č. 6			
	Muži		Ženy	
	N	%	N	%
1. Rodiče	3	33,33	2	15,38
2. Matka	2	22,22	4	30,76
3. Kamarádi	4	44,44	3	23,07
4. Spolužáci	0	0	1	7,69
5. Přítel	0	0	3	23,07

Pořadí preference SO celého souboru N=22	Absolutní četnost	Procenta
Kamarádi	7	31,8
Matka	6	27,3
Rodiče	5	22,7

Jak jste spokojeni?

1 - Velice nespokojeni	1	5%
2	0	0%
3	1	5%
4	3	14%
5	8	36%
6 - Velice spokojeni	9	41%

Otázka č. 7: U koho máte pocit, že jste součástí jeho/jejího života?

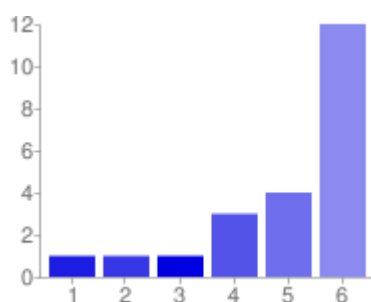
Nyní přecházíme do zhodnocení druhé části dotazníku, která se zaměřuje podrobněji na vnímanou sociální oporu a využívá otázky ze širšího, původního dotazníku SSQ. Na konci této části zhodnotím přínos obou těchto částí dotazníku, které využívají otázky ze stejného typu dotazníku, ale první z kratší a druhá z podrobné verze.

Otázka číslo sedm se dotazuje respondentů, u koho si myslí, že jsou součástí jeho nebo jejího života. Muži poprvé u této otázky uvedli nejvíce svou matku (ve třech případech; 33%), následovali rodiče a kamarádi shodně po dvou případech. Ženy až v šesti případech (46%) uvedly svou matku a poté přítele (3x) a své oba rodiče (2x). Nezvykle jedna studentka uvedla, že se cítí být součástí Prahy, jako svého města, které má velice ráda. Celkově tedy respondenti uvedli, že nejvíce se cítí být součástí života své matky (9 případů; 41%), následují rodiče a přítel.

S tímto zdrojem opory je celkově velice spokojeno a spokojeno 16 respondentů (63%). Velice nespokojeni a nespokojeni jsou dva respondenti.

	Otázka č. 7			
	Muži		Ženy	
	N	%	N	%
1. Rodiče	2	22,22	2	15,38
2. Matka	3	33,33	6	46,15
3. Kamarádi	2	22,22	1	7,69
4. Přítel	0	0	3	23,07
5. Nikdo	1	11,11	0	0
6. Praha	0	0	1	7,69
7. Neví	1	11,11	0	0
	9		13	

Pořadí preference SO celého souboru N=22	Absolutní četnost	Procenta
Matka	9	41
Rodiče	4	18,2
Kamarádi/Přítel	3	13,6

Jak jste spokojeni?

1 - Velice nespokojeni	1	5%
2	1	5%
3	1	5%
4	3	14%
5	4	18%
6 - Velice spokojeni	12	55%

Otázka č. 8: S kým můžete počítat, že Vám bude naslouchat, když se budete chtít s něčím svěřit?

Výše zmíněný dotaz se ptá respondentů na to, kdo si myslí, že jim bude k dispozici, pokud budou mít potřebu se s něčím svěřit. Spektrum zdrojů k této opoře je velice široké. Kromě již zmíněných označili respondenti navíc svou babičku, kněze, kmotru a Boha. U mužů shodně vždy po dvou případech převládla opora od rodičů, matky a kamarádů. Ženy nejvíce preferovaly své matky (ve 4 případech; 31%) a následovali kamarádi. Při celkovém součtu byla zastoupena matka v šesti případech (27%) a v pěti případech následovali kamarádi (23%).

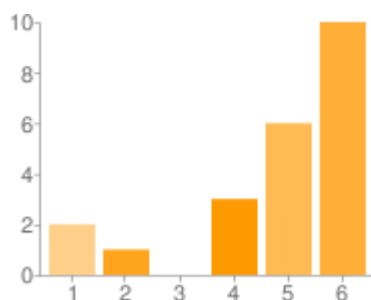
S touto oporou je velice spokojeno a spokojeno 16 studentů (63%). Velice nespokojeni a nespokojeni jsou tři studenti (14%).

Rozšíření spektra zdrojů opory je zde způsobeno širší možností toho, kdo je schopen respondentům naslouchat. Jedná se o obecnější zjištění opory respondentů.

	Otázka č. 8			
	Muži		Ženy	
	N	%	N	%
1. Rodiče	2	22,22	0	0
2. Matka	2	22,22	4	30,76
3. Sourozenci	0	0	1	7,69
4. Kamarádi	2	22,22	3	23,07
5. Spolužáci	0	0	1	7,69
6. Přítel	0	0	1	7,69
7. Babička	1	11,11	0	0
8. Kněz	1	11,11	0	0
9. Kolegyně v práci	0	0	1	7,69
10. Kmotra	0	0	1	7,69
11. Bůh	0	0	1	7,69
12. Neví	1	11,11	0	0

Pořadí preference SO celého souboru N=22	Absolutní četnost	Procenta
Matka	6	27,3
Kamarádi	5	22,7
Rodiče	2	9,1

Jak jste spokojeni?

1 - Velice nespokojeni	2	9%
2	1	5%
3	0	0%
4	3	14%
5	6	27%
6 - Velice spokojeni	10	45%

Otázka č. 9: S kým opravdu můžete počítat, že Vám pomůže, pokud byste byli vyhozeni ze školy?

Tato otázka se zabývá tou možností, kdyby byli studenti vyhozeni ze školy, u koho by mohli nalézt oporu. Shodně muži i ženy (ve 4 případech) by nejčastěji hledali pomoc u svých rodičů. Poté následuje matka a u mužů kamarádi, kdežto ženy uvedly své partnery. Celkově v osmi případech (36%) preferují studenti k této opoře své rodiče, matku v sedmi případech (32%) a nakonec své partnery (3%).

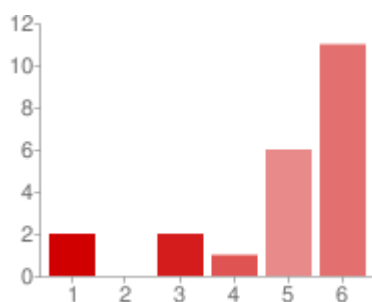
S touto možností opory je velice spokojeno a spokojeno 17 respondentů (77%) z čehož vyplývá, že studenti se mají v tomto případě možnost o koho opřít a bude jim dostatečně pomoheno.

Až překvapivě oproti předchozím odpovědím i charakteru této otázky zvolili respondenti nejvíce možnost rodiče a matky. Je patrné, že v tomto ohledu v nich mají velkou důvěru a vědí, že budou po jejich boku i při ztrátě vzdělání.

	Otázka č. 9			
	Muži		Ženy	
	N	%	N	%
1. Rodiče	4	44,44	4	30,76
2. Matka	3	33,33	4	30,76
3. Kamarádi	1	11,11	1	7,69
4. Přítel	0	0	3	23,07
5. Nikdo	0	0	1	7,69
6. Neví	1	11,11	0	0
	9		13	

Pořadí preference SO celého souboru N=22	Absolutní četnost	Procenta
Rodiče	8	36,4
Matka	7	31,8
Přítel	3	13,6

Jak jste spokojeni?

1 - Velice nespokojeni	2	9%
2	0	0%
3	2	9%
4	1	5%
5	6	27%
6 - Velice spokojeni	11	50%

Otázka č. 10: S kým se cítíte být sami sebou?

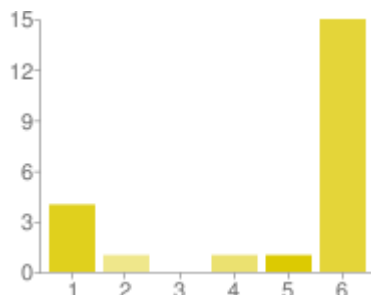
Otázka číslo 10 zjišťuje, s kým mohou být respondenti bezprostřední a nemusí se přetvařovat. Muži i ženy uvedli shodně ve čtyřech případech své kamarády (44% a 31%) a až poté následovali u mužů rodiče a u žen jejich partneři. Ženy také uvedly ve dvou případech možnost „já“. Celkový součet udává nejvyšší skóre pro oporu od kamarádů (8x, 36%), po třech případech následují shodně rodiče a označení „já“.

V 16 případech (73%) jsou s tímto druhem opory studenti velice spokojeni a spokojeni. Velice nespokojeno až nespokojeno je však až 23% studentů (5 případů), což je nejvíce z předešlých otázek. Tato hodnota značí o tom, že respondenti jsou si velice nejisti tím pocitem, s kým mohou být sami sebou.

	Otázka č. 10			
	Muži		Ženy	
	N	%	N	%
1. Rodiče	2	22,22	1	7,69
2. Matka	1	11,11	1	7,69
3. Sourozenci	0	0	1	7,69
4. Kamarádi	4	44,44	4	30,76
5. Přítel	0	0	2	15,38
6. Nikdo	0	0	1	7,69
7. Já	1	11,11	2	15,38
8. Kniha	0	0	1	7,69
9. Neví	1	11,11	0	0

Pořadí preference SO celého souboru N=22	Absolutní četnost	Procenta
Kamarádi	8	36,4
Rodiče	3	13,6
Já	3	13,6

Jak jste spokojeni?

1 - Velice nespokojeni	4	18%
2	1	5%
3	0	0%
4	1	5%
5	1	5%
6 - Velice spokojeni	15	68%

Otázka č. 11: U koho byste měli pocit, že by Vám pomohl, pokud by člen Vaší rodiny zemřel?

Otázka se zaměřuje na zjištění toho, na koho by se studenti obraceli, pokud by někdo z jejich rodiny zemřel. Muži by ve čtyřech případech (44%) vyhledali ostatní členy rodiny nebo ve dvou případech své kamarády. Ženy by shodně ve třech případech (23%) oslovily kromě zbylých členů rodiny i svou matku a partnery. V celkovém součtu převažuje v sedmi případech (32%) vyhledání zbylých členů rodiny, poté kamarádů a na třetím místě uvedli nejvíce svou matku a nebo by jim nepomohl „nikdo“.

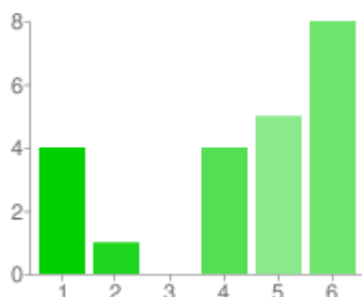
S vyhledáním ostatních členů rodiny by bylo velice spokojeno až spokojeno 59% respondentů ve 13 případech. Nespokojeno a velmi nespokojeno by bylo 5 respondentů.

Vyšší míra nespokojenosti může pramenit z toho, že málokdo z podpůrné sítě respondentů by dokázal zastoupit roli nějakého člena rodiny (převážně matky či otce).

	Otázka č. 11			
	Muži		Ženy	
	N	%	N	%
1. Zbylí členové rodiny	4	44,44	3	23,07
2. Matka	0	0	3	23,07
3. Kamarádi	2	22,22	2	15,38
4. Přítel	0	0	3	23,07
5. Nikdo	1	11,11	2	15,38
6. Dlouholetá známá	1	11,11	0	0
7. Kmotra	1	11,11	0	0

Pořadí preference SO celého souboru N=22	Absolutní četnost	Procenta
Zbylí členové rodiny	7	31,8
Kamarádi	4	18,2
Matka/Nikdo	3	13,6

Jak jste spokojeni?

1 - Velice nespokojeni	4	18%
2	1	5%
3	0	0%
4	4	18%
5	5	23%
6 - Velice spokojeni	8	36%

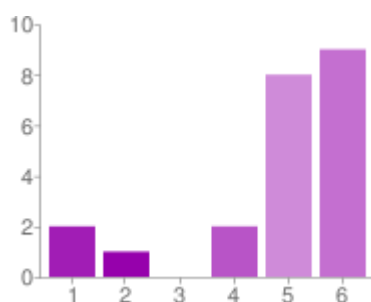
Otázka č. 12: Na koho se můžete opravdu spolehnout, že Vás podpoří při Vašich důležitých rozhodnutích?

Poslední otázka této části zjišťuje, kdo studentům poskytuje oporu, když se potřebují obrátit na někoho, kdo jim pomůže řešit jejich důležitá životní rozhodnutí. Muži uvedli nejvíce ve čtyřech případech své oba rodiče a matku (44%). Ženy vyplnily, že by je v tomto případě nejvíce podpořila matka (v 5 případech, 38%), následují oba rodiče ve třech případech a ve dvou případech jejich partneři. V celkovém součtu uvedeného zdroje opory převažuje matka v devíti případech (41%), poté oba rodiče (32%) a partneři.

Spolehnout se na tuto oporu mohou studenti v 17 případech (77%). Velice nespokojeni a nespokojeni jsou tři studenti.

	Otázka č. 12			
	Muži		Ženy	
	N	%	N	%
1. Rodiče	4	44,44	3	23,07
2. Matka	4	44,44	5	38,46
3. Kamarádi	0	0	1	7,69
4. Přítel	0	0	2	15,38
5. Nikdo	0	0	1	7,69
6. Kněz	1	11,11	0	0
7. Kolegyně v práci	0	0	1	7,69

Pořadí preference SO celého souboru N=22	Absolutní četnost	Procenta
Matka	9	41
Rodiče	7	31,8
Přítel	2	9,1

Jak jste spokojeni?

1 - Velice nespokojeni	2	9%
2	1	5%
3	0	0%
4	2	9%
5	8	36%
6 - Velice spokojeni	9	41%

6.9.4 Porovnání první a druhé části dotazníku

Při první i druhé části dotazníku byla použita stejná forma dotazníku SSQ od autora Irwina G. Sarasona, avšak v první části byly aplikovány otázky ze zkrácené verze dotazníku SSQ6 (celkem 6 otázek) a v druhé části otázky (6 vybraných otázek) z původní verze SSQ, která obsahuje 27 položek. Cílem je nyní zhodnotit a porovnat výstupy z obou verzí dotazníku a zjistit, jestli se určitými parametry liší.

Otázky v první části jsou zaměřeny obecně a často mohou být zaměnitelné s jinými. Studenti mohou mít obtíže rozlišit mezi jednotlivými určité nuance. Otázky z druhé části jsou konkrétnější a objevují se u nich nové zdroje opory studentů. Z druhé části dotazníku vyplývají následující nové zdroje opory: babička, Praha, Bůh, kniha, avšak zcela zmizí jako zdroj „sousedka“ uvedená v první části. Uvedené údaje svědčí o tom, že druhá podrobnější část dotazníku je konkrétnější, přesnější a více tak odpovídá skutečnosti vnímané sociální opory.

6.9.5 Hodnocení opory od spolužáků, asistentů při studiu

Tato část pojednává o výsledcích třetí části zasláného dotazníku, který se zabývá zjišťováním opory od asistentů při studiu. Pokud studenti nečerpají pomoc od asistentů při studiu, mohli tuto část vyplňování dotazníku přeskočit. Uvedených 12 otázek je inspirováno dotazníkem CASSS od S. N. Elliotta, Ch. K. Malackého a M. K. Demaraye, který z originálu přeložili J. Mareš, D. Komárek a E. Ondřejová (2002) a oba obsahují celkem 60 položek. Zde jsem použila otázky zaměřené na měření sociální opory od spolužáků jako jejího zdroje. Celkem vyplnilo tuto část 11 studentů (50%) z 22 studentů, kteří se rozhodli vyplnit dotazník. Polovina z respondentů tedy využívá služeb asistenta při studiu.

Nutno dodat, že celkový počet studentů se speciálními potřebami na UK, kteří využili služeb asistence při studiu na UK v 1. čtvrtletí 2011, bylo 20. Tedy na níže uvedené dotazy odpověděla více než polovina (55%) studentů z celkového počtu 20, kteří reálně využívají asistenci při studiu na UK. Jsou to osoby, které mají těžké formy zdravotního postižení a čerpají podporu při studiu na UK.

Studenti měli vyplnit, do jaké míry jsou následující tvrzení pravdivá:

Otázka č. 13		
zajímají se o mě	odpovědi	procenta
Nikdy	0	0%
Téměř nikdy	0	0%
Občas	3	14%
Téměř vždy	5	23%
Vždycky	3	14%

Otázka č. 14		
rozumí mi	odpovědi	procenta
Nikdy	1	5%
Téměř nikdy	0	0%
Občas	3	14%
Téměř vždy	5	23%
Vždycky	2	9%

Z výsledků odpovědí na otázky číslo 13 a 14 vyplývá, že jsou studenti s oporou v těchto případech spokojeni. Zajímavá je odpověď jednoho studenta, který uvedl, že asistenti mu nikdy nerozumí. Pokud se asistenti rozhodnou spolupracovat se svými spolužáky jako asistenti, vědí a očekává se od nich, že se budou o své „klienty“ zajímat jak z hlediska studijního, tak i lidského. Z uvedeného tedy vyplývá, že spolupráce mezi těmito dvěma subjekty je v pořádku.

Otázka č. 15		
naslouchají mi, když to potřebuji	odpovědi	procenta
Nikdy	0	0%
Téměř nikdy	0	0%

Otázka č. 16		
dobře mi radí	odpovědi	procenta
Nikdy	1	5%
Téměř nikdy	0	0%

Občas	4	18%
Téměř vždy	3	14%
Vždycky	4	18%

Občas	5	23%
Téměř vždy	2	9%
Vždycky	3	14%

Vždy a téměř vždy asistenti studentům naslouchají, když něco potřebují (z 63%).

Dobře studentům radí asistenti u 45% studentů a občas opět u 45% studentů. Jeden student (5%) uvedl, že mu asistent nikdy neradí dobře. Tento student by měl neprodleně svého asistenta vyměnit, opora v tomto případě není dobrá.

Otázka č. 17		
pomáhají mi řešit problém tím, že mi poskytnou informace	odpovědi	procenta
Nikdy	0	0%
Téměř nikdy	1	5%
Občas	3	14%
Téměř vždy	3	14%
Vždycky	4	18%

Otázka č. 18		
vysvětlí mi věci, kterým nerozumím	odpovědi	procenta
Nikdy	0	0%
Téměř nikdy	3	14%
Občas	1	5%
Téměř vždy	3	14%
Vždycky	4	18%

Asistenti při studiu rovněž poskytují svou oporu pomocí informací, které studentům poskytnou. Celkem 7 studentů (64%) je s touto oporou spokojeno. A celkem 4 studentům (36%) je tato opora poskytnuta občas nebo téměř nikdy. Tato hodnota může být dána tím, že asistenti jsou také pouze studenti. Nejsou profesionálové, kteří disponují informacemi, nebo nevědí, kde odpovědi na dotazy získat. I když asistenti mají možnost absolvovat školení, kde jsou jim poskytnuty informace nejen o přístupu ke studentům s různými druhy postižení, ale i instrukce, kde mohou případné znalosti získat, velice málo asistentů se těchto školeních účastní. Konají se jeden nebo dva jednodenní semináře za rok a průměrně se jich účastní 6 asistentů. Nutno podotknout, že v databázi asistentů je jich zaregistrováno přes 150. Záleží také na tom, o jaké informace má konkrétní student zájem.

Otázka č. 19		
řeknou mi, jak si vedu	odpovědi	procenta
Nikdy	1	5%
Téměř nikdy	2	9%
Občas	3	14%
Téměř vždy	1	5%
Vždycky	4	18%

Otázka č. 20		
pochválí mě, když se mi něco povede	odpovědi	procenta
Nikdy	1	5%
Téměř nikdy	1	5%
Občas	3	14%
Téměř vždy	3	14%
Vždycky	3	14%

Podle výše uvedených dotazů a jejich vyhodnocení lze vidět nejednotnost v názorech studentů, ze kterých vyplývá, že asistenti určitému počtu studentů neříkají, jak si vedou, a nepochválí je, když se jim něco povede. Tuto hodnotu však nelze vnímat úplně negativně, protože studenti s postižením nejsou nesvéprávné osoby, které by potřebovali podobné vedení. Výše zmíněný způsob komunikace může probíhat nejen od asistenta ke studentovi, ale i naopak.

Otázka č. 21		
jemně mě upozorní, když dělám chyby	odpovědi	procenta
	Nikdy	1
Téměř nikdy	1	5%
Občas	6	27%
Téměř vždy	1	5%
Vždycky	2	9%

Otázka č. 22		
udělají si čas, aby mi pomohli s rozhodováním	odpovědi	procenta
	Nikdy	1
Téměř nikdy	1	5%
Občas	5	23%
Téměř vždy	3	14%
Vždycky	1	5%

U otázky č. 21 a č. 22 převládá odpověď „občas“. Jedná se o typy otázek, které se sice týkají vnímané sociální opory, ale upozorňování na chyby a pomáhání v rozhodování ne zcela patří do výčtu poskytovaných služeb a podpory asistentů. Výše zmíněnou oporu lze najít v běžných mezilidských vztazích.

Otázka č. 23		
věnují mi čas, když potřebuji pomoc	odpovědi	procenta
	Nikdy	0
Téměř nikdy	0	5%
Občas	4	18%
Téměř vždy	5	23%
Vždycky	2	9%

Otázka č. 24		
zajímají se, jestli jsem na zkoušku nebo na přednášku připraven(a)	odpovědi	procenta
	Nikdy	2
Téměř nikdy	0	0%
Občas	3	14%
Téměř vždy	4	18%
Vždycky	2	9%

Kladnou odpověď uvedlo u otázky na poskytnutou pomoc celkem 7 studentů (63%). Asistenti jsou studentům k dispozici pro pomoc jen občas u celkem 4 studentů. To vypovídá o dobré poskytnuté opoře ohledně této formy pomoci. Studenti na otázku, která se týká zájmu asistentů o to, zda jsou připraveni na zkoušku nebo na přednášku, odpovídají velmi různě. Tyto hodnoty vypovídají o odchylkách této opory od asistentů, což může být dáno zadáním jejich práce. Podpora asistenta a studenta závisí na individuálních potřebách a na domluvě.

Pokud starost o studijní přípravu není úkolem asistenta (často tato služba bývá poskytována u studentů s Aspergerovým syndromem), není povinností asistenta tuto podporu poskytnout.

6.9.6 Hodnocení vnímané sociální opory od rodiny a přátel

Poslední čtvrtá část dotazníku byla zaměřena přímo na vnímanou sociální oporu od rodiny a přátel. Využito bylo celkem 6 otázek z dotazníků PSS-Fr a PSS-Fa od Procidana & Kellera a z dotazníku Multidimensional Scale of Perceived Social Support od Zimeta a spol. Respondenti měli uvést, do jaké míry souhlasí s následujícími tvrzeními:

Otázka č. 25		
Spoléhám na své kamarády, že mne emocionálně podpoří.	odpovědi	procenta
Vůbec nesouhlasím	0	0%
Spíše nesouhlasím	1	5%
Ani nesouhlasím ani souhlasím	6	27%
Spíše souhlasím	8	36%
Plně souhlasím	7	32%

Otázka č. 26		
Někteří členové mé rodiny ke mně přijdou, pokud mají problémy nebo potřebují poradit.	odpovědi	procenta
Vůbec nesouhlasím	1	5%
Spíše nesouhlasím	2	9%
Ani nesouhlasím ani souhlasím	4	18%
Spíše souhlasím	6	27%
Plně souhlasím	9	41%

Studenti plně a spíše spoléhají na své kamarády celkem z 68% (15 odpovědí). Nikdo nevedl, že by ho kamarádi nebyli schopni podpořit. Vypovídá to o tom, že kamarádi jsou skutečnou oporou pro studenty a že se na ně obracejí ve chvílích, kdy to potřebují.

Otázka č. 26 zjišťuje, zda i studenti sami jsou pro svou rodinu oporou nebo to tak alespoň vnímají. Většina studentů (68%) si myslí, se na ně členové rodiny obrátí, pokud budou potřebovat poradit v určité záležitosti. Studenti tedy vnímají, že jsou pro své okolí oporou.

Otázka č. 27		
Udržuji blízké vztahy, které poskytují pocit citové jistoty a duševní pohodu.	odpovědi	procenta
Vůbec nesouhlasím	1	5%
Spíše nesouhlasím	2	9%
Ani nesouhlasím ani souhlasím	3	14%

Otázka č. 28		
Jsou kolem mne lidé, kteří prožívají stejné sociální aktivity jako já.	odpovědi	procenta
Vůbec nesouhlasím	2	9%
Spíše nesouhlasím	4	18%
Ani nesouhlasím ani souhlasím	1	5%

Spíše souhlasím	6	27%	Spíše souhlasím	7	32%
Plně souhlasím	10	45%	Plně souhlasím	8	36%

Otázka č. 27 se dotazuje studenty na to, jestli se zasazují o zabezpečení své sociální sítě a tím i podpory a jestli jsou v tomto směru aktivní. O své zdroje pečuje 73% studentů.

Účelem otázky č. 28 je zjistit, zda osoby v sociální síti jedince udržují a prožívají stejnou nebo podobnou činnost jako studenti. Zda tedy zachovávají společenské vztahy a aktivity.

15% studentů s touto otázkou souhlasí. 27% studentů nemá pocit, že by takové aktivity s někým blízkým prožívali. Tato hodnota může být dána tím, že zdravotní stránka studentů (jak psychická, tak fyzická) je natolik limitující, že studentům neumožňuje kontakt s lidmi, kteří provozují podobné činnosti jako oni.

Otázka č. 29		
Nemám nikoho, na koho se mohu obrátit, pokud prožívám stresovou situaci.	odpovědi	procenta
Vůbec nesouhlasím	14	64%
Spíše nesouhlasím	3	14%
Ani nesouhlasím ani souhlasím	5	23%
Spíše souhlasím	0	0%
Plně souhlasím	0	0%

Otázka č. 30		
Mám kolem sebe speciálního člověka, se kterým mohu sdílet svou radost i smutek.	odpovědi	procenta
Vůbec nesouhlasím	2	9%
Spíše nesouhlasím	3	14%
Ani nesouhlasím ani souhlasím	4	18%
Spíše souhlasím	3	14%
Plně souhlasím	10	45%

Otázka č. 29 je v podstatě kontrolní k předešlým otázkám a potvrzuje skutečnost, že studenti mají zajištěnou svou opěrnou síť. Mají člověka či jiný zdroj opory, který je v jejich životě přítomen, když to potřebují, což má i velmi příznivý vliv na jejich zdravotní stav.

Většina studentů na otázku č. 30 odpověděla kladně (59%), u ostatních odpovědí musíme brát na zřetel, že oporu studentům neposkytuje jen člověk jako osoba, ale objevují se zdroje jako kniha, Bůh, Praha atd., což otázka nezkoumá.

6.10 Rekapitulace výsledků

Během dotazníkového šetření mezi studenty se speciálními potřebami na UK byly zjištěny jejich zdroje opory, jejich opěrná sociální síť a jejich spokojenost s touto oporou. Celkem studenti uvedli 20 zdrojů opory. U některých otázek odpověděli „nikdo“ nebo na otázku nevěděli odpověď. O první místo v žebříčku poskytované opory se dle jednotlivých dotazů

střídala matka (43%), kamarádi (36%) a oba rodiče (21%). Tímto by byla potvrzena hypotéza, že respondenti nejvíce vyhledávali matku jako svůj prioritní zdroj opory. Výsledky mohou však být zkreslené tím, že zkoumaný soubor respondentů z 23% žije pouze s matkou. Otec se u odpovědí studentů vyskytoval, ale nikdy ne na předních místech.

Porovnáním první a druhé části dotazníku bylo zjištěno, že podoba druhé části inspirovaná dotazníkem SSQ jde více do hloubky jádra problému, protože se v odpovědích vyskytly nově zjištěné druhy opory oproti první části dotazníku.

Všechny odpovědi vykazovaly spokojenost s poskytnutou oporou k dané otázce. Vzhledem k preferenci matky jako zdroje opory bylo zjištěno, že studenti jsou s tímto druhem opory spokojeni nejvíce (preferenci u matky zjištěna označením celkem 100x a u kamarádů, jako druhého nejvyhledávanějšího zdroje opory, celkem 84x).

Z odpovědí na třetí část dotazníku vyplynulo, že studenti jsou s oporou od svých spolužáků-asistentů při studiu spokojeni. V některých případech nejsou výsledky jednoznačné, ale může to být zkresleno tím, že někteří studenti považují své asistenty za kamarády, kteří jim pomáhají se studijními záležitostmi, a někteří studenti jako svou kompenzační pomůcku, která jim vyrovnává studium vzhledem k jejich zdravotnímu postižení.

Z dalších dotazů bylo zjištěno, že respondenti se snaží svou sociální síť a zdroje opory v ní udržovat a prohlubovat blízké vztahy. Respondenti sami se cítí být oporou pro ostatní členy rodiny. Ostatní odpovědi potvrzují již zjištěné, tedy to, že se respondenti i ve stresových, těžkých situacích mají na koho obrátit a najdou v něm oporu, ať se jedná o osobu, věc nebo náboženství.

6.11 Hodnocení kvality výzkumu

Míra validity výzkumu je limitována následujícími faktory. Nejprve jde o nízkou návratnost dotazníků. Ta však mohla být způsobena tím, že původní oslovený vzorek studentů (137) byl reálně nižší vzhledem k okolnostem, které jsou popsány v kapitole „Reflexe návratnosti dotazníků“. Třetí části dotazníku se naopak zúčastnilo 55% studentů z celkové cílové skupiny studentů, kteří využívají služby a podporu asistentů při studiu. Přesto je obtížné zobecnit výsledky průzkumu na celou sledovanou populaci.

Kvalita výzkumu byla podpořena formou sestaveného dotazníku, který obsahuje otázky vycházející z ověřených dotazníků od odborných výzkumníků. Zároveň bylo provedeno porovnání první dvou částí dotazníků ohledně jejich míry validity.

Nutné je brát v potaz subjektivní zásahy mne jako výzkumníka do proběhlého výzkumu, jak například z hlediska výběru otázek do dotazníku, tak z hlediska jejich vyhodnocení. Neméně důležité je také porozumění otázkám v průzkumu z hlediska respondentů. Jde o subjektivní pocity, které respondenti vyjadřují.

Na zvýšení kvality výzkumu měl vliv provedený pilotní průzkum, po kterém následovaly úpravy v dotazníku vzhledem k výsledkům tohoto průzkumu.

6.12 Etické otázky výzkumu

Během výzkumu je nutné brát v potaz také jeho etiku. V průvodní informaci v dotazníku byly respondenti vyrozuměni nejen o podstatě a cílech výzkumu, ale i o zaručené anonymitě a dobrovolnosti. Instrukce byly doplněny o informaci, že pokud se rozhodnou dotazník vyplnit, souhlasí s jeho zpracováním a dalšími náležitostmi, které s výzkumem souvisí. Dotazník je k dispozici v příloze č. 1 této práce. Elektronická verze je technicky samozřejmě odlišná a lze ji shlédnout na tomto odkaze

<https://spreadsheets.google.com/spreadsheet/viewform?formkey=dDMzS3hULWhJcUF4bWhwSGIPRG9CekE6MQ#gid=0> .

Je potřeba zmínit mou roli ve výzkumu, kdy jsem s těmito respondenty-studenty v kontaktu jako jejich poradce na UK, a obě strany byly nuceny změnit své dosavadní role. Tím více bylo důležité ujistit respondenty o důvěryhodnosti a dobrovolné participaci na výzkumu.

Kontakty na respondenty byly získány ze seznamu studentů se speciálními potřebami, které má k dispozici Informačně-poradenské centrum UK, na základě souhlasu vedoucí centra.

Dodržen byl princip správnosti projektu ve smyslu správné citace odborné literatury.

7. ZÁVĚR

Předložená bakalářská práce se věnovala tématu vnímané sociální opory studentů se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově v Praze, kteří byli podrobena výzkumu. Zjišťováno bylo jejich hodnocení vnímané sociální opory, její zdroje a celková sociální síť studentů. Použita byla metoda dotazníkového šetření, během které bylo zjištěno, že sociální oporu studentům zajišťuje celkem 20 zdrojů. Na předních místech figuruje rodina (matka, otec, sourozenci, babička), ale zmíněna byla i opora od Boha, knihy, města Prahy, nebo

studenti uvedli „sebe“. Výzkumem bylo doloženo, že studenti nejvíce vyhledávají k opoře svou matku a také jsou s ní, jako se zdrojem, nejvíce spokojeni. Tím byly potvrzeny položené hypotézy a výzkumné otázky byly zodpovězeny.

Vzhledem k nízké návratnosti dotazníků lze jen velice obtížně aplikovat výsledky práce na celou populaci výzkumu. Kladným výstupem je však bližší poznání sociálního zázemí studentů, což pomůže poradenským pracovníkům, kteří na UK přicházejí do kontaktu s těmito studenty, lépe vnímat jejich potřeby a zajistit jim tak lepší, kvalitnější služby.

8. SEZNAM LITERATURY

ABBEY, Antonia. Effects of Different Sources of Social Support and Social Conflict on Emotional Well-Being. *In Basic and applied social psychology*. 1985. s. 111-129

ALLEN, Tammy, EBY, Lillian. *The Blackwell handbook of mentoring*. Singapore: Blackwell publishing, 2007. s. 496.

ISBN-13: 978-1-4051-3373-9

BARRERA, Manuel, BONDS Daria. Mentoring relationships and social support. In DUBOIS, David, KARCHER, Michael. *Handbook of youth mentoring*. Kalifornie: Sage publications, 2005. s. 584.

ISBN 0-7619-2977-0

BAŠTECKÁ, Bohumila a kol. *Terénní krizová práce*. Praha: Grada, 2005. s. 300.

ISBN 80-247-0708-X

BRUMOVSKÁ, Teraza, SEIDLOVÁ MÁLKOVÁ, Gabriela. *Mentoring, Výchova k profesionálnímu dobrovolnictví*. Praha: Portál, 2010. s. 152

ISBN 978-80-7367-772-5

COHEN, Sheldon. UNDERWOOD, Lynn. GOTTLIEB, Benjamin. *Social support measurement and intervention*. New York. Oxford university press, 2000. s. 345

ISBN 0-19-512670-X

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost. Příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 1993. s. 374

ISBN 80-7184-141-2

DOLAN, Pat. CANAVAN, John. PINKERTON, John. *Family support as reflective practice*. UK. Athenaem press, 2006. s. 304

ISBN-13: 978 1 84310 320 2

FRIČ, Pavol, POSPÍŠILOVÁ, Tereza. *Vzorci a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agens, 2010. s. 261

ISBN 978-80-903696-8-9

GOTTLIEB, Benjamin. *Marshaling social support*. USA: Sage publications, 1988. s. 337

ISBN 0-8039-2715-0

GOODWIN, Robin. Age and social support perception in Eastern Europe: Social change and support in four rapidly changing countries. *British Journal of Social Psychology*. 2006, č. 45, s. 799 – 815

HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000.

774 s.

ISBN 80-7178-303-x

HASLAM, Alexander, O'BRIEN, Anne, JETTEN, Jolanda. Taking the strain: Social identity, social support, and the experience of stress. *British Journal of Social Psychology*. 2005, č. 44, s. 355-370

KITAMURA, Toshinori. Precedents of perceived social support: Personality and early life experiences. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*. 1999, č. 53, s. 649-654

KOUKOLA, Bohumil, ONDŘEJOVÁ, Edita. Ověřování dotazníku SSQ 6 u žáků základní školy, středních a vyšších odborných škol I. část. In MAREŠ, Jiří, a kol.. *Sociální opora u dětí a dospívajících I*. Hradec Králové: Nucleus, 2001. s.125-137.

ISBN 80-86225-19-4

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. Negativní sociální projevy. In MAREŠ, Jiří. *Sociální opora u dětí a dospívajících II*. Hradec Králové, Nucleus, 2002. s.64-68.

ISBN 80-86225-25-9

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. Moderátor zvládnání zátěže typu sociální opory. *Československá psychologie*, 1999, roč. 43, č. 2, s. 106-118.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. Vybrané otázky diagnostiky sociální opory. In MAREŠ, Jiří, a kol.. *Sociální opora u dětí a dospívajících I*. Hradec Králové: Nucleus, 2001. s.42-45.

ISBN 80-86225-19-4

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. Mentorování jako forma sociální opory. In MAREŠ, Jiří, a kol.. *Sociální opora u dětí a dospívajících II*. Hradec Králové: Nucleus, 2002. s.91-95.

ISBN 80-86225-25-9

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. Motivace sociální opory. In MAREŠ, Jiří, a kol.. *Sociální opora u dětí a dospívajících III*. Hradec Králové: Nucleus, 2003. s.9-17.

ISBN 80-86225-46-1

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie zdraví*. Praha: Portál, 2001. s. 279.

ISBN 80-7178-774-4

MAREŠ, Jiří. Teoretické přístupy ke zkoumání sociální opory. In MAREŠ, Jiří, a kol.. *Sociální opora u dětí a dospívajících I*. Hradec Králové: Nucleus, 2001. s.4-9.

ISBN 80-86225-19-4

MAREŠ, Jiří. Problémy s definováním sociální opory. In MAREŠ, Jiří, a kol.. *Sociální opora u dětí a dospívajících I*. Hradec Králové: Nucleus, 2001. s.13-22.

ISBN 80-86225-19-4

MAREŠ, Jiří. Typologie sociální opory. In MAREŠ, Jiří, a kol.. *Sociální opora u dětí a dospívajících II*. Hradec Králové: Nucleus, 2002. s.37-42.

ISBN 80-86225-25-9

MAREŠ, Jiří. Česká verze dotazníku sociální opory u dětí a dospívajících CASSS-CZ. In MAREŠ, Jiří, a kol.. *Sociální opora u dětí a dospívajících III*. Hradec Králové: Nucleus, 2003. s.91-100.

ISBN 80-86225-46-1

MAREŠ, Jiří, JEŽEK, Stanislav. *Dotazník sociální opory u dětí a dospívajících*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2005. s. 27

ISBN 80-86856-08-9

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. s. 288

ISBN 80-7178-549-0

ROSS, Lisa, Thomson, LUTZ, Catherine J., LAKEY, Brian. Perceived Social Support and Attributions for Failed Support. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1999, roč. 25, č. 7, s.896-902.

SNOPEK, Mojmír, HUBLOVÁ, Veronika. Sociální opora a její vztah k životní spokojenosti, sebehodnocení a osobnosti u adolescentů: rodové rozdíly. *Československá psychologie*: r. 52, č. 5. 2008. s. 145-148

ŠOLCOVÁ, Iva, KEBZA, Vladimír. Prediktory sociální opory u české populace. *Československá psychologie*, 2003, roč. 47, č. 3, s. 220-229 .

UCHINO, Bert, UNO, Darcy, HOLT-LUNSTAD Julianne. Social support, physiological processes, and health. In *Current directions in psychological science*. 1999, American psychological society. s. 145-148.

Internetové zdroje

1. uhsl.wz.cz/elearning/3ZSsopora.doc

označení: Sociální opora jako významný protektivní faktor

kdo, datum čtení: ŠOLCOVÁ, Iva, KEBZA, Vladimír; 15. 4. 2011

další informace: text používaný pro výuku Lékařské psychologie a psychoterapie, 1.LF UK

2. <http://etd.ohiolink.edu/send-pdf.cgi/Schwartz%20Abby%20Jill.pdf?miami1117047583>

označení: Perceived social support and self-management of diabetes among adults

kdo, datum čtení: SCHWARTZ, Abby Jill; 10. 5. 2011

další informace: Práce v podobě dílčího plnění při postupových zkouškách na Univerzitě v Miami (2005)

3. <http://www.cuni.cz/UK-3053.html>

označení: Opatření rektora č. 25/2008

datum čtení: 15. 6. 2011

další informace: Minimální standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově

9. PŘÍLOHY

Příloha č. 1:

Dotazník vnímané sociální opory

Vážení studenti a studentky,

jmenuji se Alice Rytychová a studuji na Fakultě humanitních studií UK. V současné době pracuji na bakalářské práci, jejíž výzkumná část se zabývá vnímáním sociální opory studentů se speciálními potřebami na UK. V této souvislosti si Vás dovoluji oslovit a požádat Vás o vyplnění níže přiloženého dotazníku. Pro jeho přehlednost a usnadnění vyplňování je rozdělen do čtyř částí. Poslední část je věnována identifikačním otázkám. Účast na výzkumu je dobrovolná, dotazník je anonymní a všechny informace, které nám poskytnete, budou uchovávány jako citlivé údaje. Pokud se budete chtít na cokoli zeptat, prosím, kontaktujte mne.

Cílem výzkumu je zjistit kdo nebo co Vám poskytuje sociální oporu a jak jste s ní spokojeni. Výstupem práce pak bude poznání Vašeho sociálního zázemí a jeho vlivu na Vás. Výsledky průzkumu mohou být využity pro plánování poradenských nebo speciálních služeb a podpory studentů vzhledem k vlivu sociální opory na mezilidské vztahy v sociální síti daného člověka a na jeho psychický a fyzický stav v běžném životě. Vyšším cílem je tedy zkvalitnit individuální podporu studentů s postižením na UK. V případě zájmu Vás samozřejmě s výsledky výzkumu ráda seznámím.

Část 1: Kdo Vám poskytuje oporu a jak jste s ní spokojeni

V první části jsou dotazy zaměřeny na zjištění osob, která Vám poskytují pomoc a jsou Vám oporou. Každá otázka má dvě části. V první jste dotazováni na osoby, které jsou Vám oporou a pomáhají Vám, jejich počet by neměl být vyšší nežli 9. Můžete uvést kohokoli. Uveďte ho však iniciálami, tj. prvními písmeny křestního jména a příjmení – např. Josef Novák se uvede J.N. Zároveň však uveďte za těmito písmeny i o koho jde – např. zda je to matka, otec, kamarád, lékař atp. Nemáte-li nikoho, kdo by Vám byl takto blízko, uveďte „s nikým“ nebo „nikdo“. Můžete uvést i sebe označením „Já“.

Druhá otázka je zaměřena na zjištění toho, jak jste spokojeni s oporou, kterou Vám tyto lidé poskytují. Jde o Vaši celkovou spokojenost. Při vyjádření této míry spokojenosti je možno použití celkem 6 stupňů. Vámi preferovaný stupeň označte.

Příklad:

S kým se cítíte být sami sebou?

S nikým	1) J. K. (kamarádka)	4) K. P. (kamarád)	7)
	2) Z. O. (bratr)	5) M. L. (kolega v práci)	8)
	3) M. K. (matka)	6)	9)

Jak jste spokojeni?

2) 5) 8)
3) 6) 9)

Jak jste spokojeni?

6 – velice spokojen(a) 5- dost spokojen(a) 4- trochu spokojen(a) 3-poněkud nespokojen(a) 2-dosti nespokojen(a) 1-velice nespokojen(a)

5. S kým můžete počítat, že rozptýlí Vaše obavy a úzkosti, když cítíte, že jste v napětí (stresu)?

S nikým 1) 4) 7)
2) 5) 8)
3) 6) 9)

Jak jste spokojeni?

6 – velice spokojen(a) 5- dost spokojen(a) 4- trochu spokojen(a) 3-poněkud nespokojen(a) 2-dosti nespokojen(a) 1-velice nespokojen(a)

6. S kým můžete počítat, že Vám pomůže, když jste v napětí, abyste se cítili uvolnění a uklidnění?

S nikým 1) 4) 7)
2) 5) 8)
3) 6) 9)

Jak jste spokojeni?

6 – velice spokojen(a) 5- dost spokojen(a) 4- trochu spokojen(a) 3-poněkud nespokojen(a) 2-dosti nespokojen(a) 1-velice nespokojen(a)

Část 2: Druhá část rozšiřuje první. Konkrétněji a podrobněji se zaměřuje na sociální oporu. Zjišťuje současně Vaši sociální síť.

7. U koho máte pocit, že jste součástí jeho/jejího života?

S nikým 1) 4) 7)
2) 5) 8)
3) 6) 9)

Jak jste spokojeni?

6 – velice 5- dost 4- trochu 3-poněkud 2-dosti 1-velice

spokojen(a) spokojen(a) spokojen(a) nespokojen(a) nespokojen(a) nespokojen(a)

8. S kým můžete počítat, že Vám bude naslouchat, když si budete chtít s něčím svěřit?

S nikým	1)	4)	7)
	2)	5)	8)
	3)	6)	9)

Jak jste spokojeni?

6 – velice spokojen(a)	5- dost spokojen(a)	4- trochu spokojen(a)	3-poněkud nespokojen(a)	2-dosti nespokojen(a)	1-velice nespokojen(a)
---------------------------	------------------------	--------------------------	----------------------------	--------------------------	---------------------------

9. S kým opravdu můžete počítat, že Vám pomůže, pokud byste byli vyhozeni ze školy?

S nikým	1)	4)	7)
	2)	5)	8)
	3)	6)	9)

Jak jste spokojeni?

6 – velice spokojen(a)	5- dost spokojen(a)	4- trochu spokojen(a)	3-poněkud nespokojen(a)	2-dosti nespokojen(a)	1-velice nespokojen(a)
---------------------------	------------------------	--------------------------	----------------------------	--------------------------	---------------------------

10. S kým se cítíte být sami sebou?

S nikým	1)	4)	7)
	2)	5)	8)
	3)	6)	9)

Jak jste spokojeni?

6 – velice spokojen(a)	5- dost spokojen(a)	4- trochu spokojen(a)	3-poněkud nespokojen(a)	2-dosti nespokojen(a)	1-velice nespokojen(a)
---------------------------	------------------------	--------------------------	----------------------------	--------------------------	---------------------------

11. U koho byste měli pocit, že by Vám pomohl, pokud by člen Vaší rodiny zemřel?

S nikým	1)	4)	7)
	2)	5)	8)
	3)	6)	9)

Jak jste spokojeni?

21. jemně mě upozorní, když dělám chyby	1	2	3	4	5
22. udělají si čas, aby mi pomohli s rozhodováním	1	2	3	4	5
23. věnují mi čas, když potřebuji pomoc	1	2	3	4	5
24. zajímají se, jestli jsem na zkoušku nebo na přednášku připraven(a)	1	2	3	4	5

Část 4: Sociální opora od rodiny a přátel

Nyní se zaměříme na poslední sadu otázek v dotazníku, která je zaměřena na vnímanou sociální oporu od rodiny a přátel.

Do jaké míry souhlasíte s následujícími tvrzeními... (prosím, označte jen jednu možnost)	Vůbec nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Ani nesouhlasím ani souhlasím	Spíše souhlasím	Plně souhlasím
25. Spoléhám na své kamarády, že mne emocionálně podpoří.	1	2	3	4	5
26. Někteří členové mé rodiny ke mně přijdou, pokud mají problémy nebo potřebují poradit.	1	2	3	4	5
27. Udržuji blízké vztahy, které poskytují pocit citové jistoty a duševní pohodu.	1	2	3	4	5
28. Jsou kolem mne lidé, kteří prožívají stejné sociální aktivity jako já.	1	2	3	4	5
29. Nemám nikoho, na koho se mohu obrátit, pokud prožívám stresovou situaci.	1	2	3	4	5
30. Mám kolem sebe speciálního člověka, se kterým mohu sdílet svou radost i smutek.	1	2	3	4	5

Identifikační otázky:

1. Věk: .....

2. Pohlaví:

- žena
- muž

3. Místo, kde nyní žijete?

- Velké město
- Okolí velkého města
- Malé město
- Vesnice

4. Máte sourozence?

- Ano - kolik? ...
- Ne

5. Životní podmínky: Bydlíte

- s matkou
- s otcem
- s oběma rodiči
- se sourozenci
- sami v domácnosti
- se spolubydlícími
- na koleji
- s přítelem/ přítelkyní

6. Na jakých fakultách studujete?

- Katolická teologická fakulta
- Evangelická teologická fakulta
- Husitská teologická fakulta
- Právnická fakulta
- 1. lékařská fakulta
- 2. lékařská fakulta
- 3. lékařská fakulta
- Lékařská fakulta v Plzni
- Lékařská fakulta v Hradci Králové
- Farmaceutická fakulta v Hradci Králové
- Filozofická fakulta
- Přírodovědecká fakulta
- Matematicko-fyzikální fakulta
- Pedagogická fakulta

- Fakulta sociálních věd
- Fakulta tělesné výchovy a sportu
- Fakulta humanitních studií

7. Jaký studijní program studujete?

- Bakalářský
- Magisterský
- Doktorský

8. Jaký je typ Vašeho postižení?

- Pohybové
- Zrakové
- Sluchové
- Specifické poruchy učení
- Psychologické nebo psychiatrické poruchy
- Chronické somatické onemocnění nebo oslabení
- Kombinované postižení
- Jiné

9. Jste držitelem/držitelkou některého z průkazu tělesně postižených?

- Ne
- Ano, I. TP
- Ano, II. ZTP
- Ano, III. ZTP/P